

Inhoud

Van de voorzitter	110
Van de redactie	110
Optiek	111
In memoriam Carla Holzenspies	112
Knobbelzwaan legt verkeer stil	112
Herinneringen aan Carla Holzenspies	113
Het voorkomen van de Spreeuw in de Eempolders	114
De Grauwe Kiekendief: acrobaat van het Gronings akkerland	116
Internationaal vogelen	118
De reis van de zwaluw (boekbespreking)	120
Vogels voor de microfoon	121
Hilversumse vogelaar Bé Wolf overleden	123
Groen en gele ergernis	124
Paul Fentener van Vlissingen AD Natuurprijs-nominatie	124
Nieuwe uitgaven van de Vogelwerkgroep	125
Veldwaarnemingen	125
Langjarig ijsvogelonderzoek in Duitsland	126
Welkom bij de Vogeljeugd	129
Vogel Top 100, van Aalscholver tot Zwartkop	130
Excursie naar het hoogveenreservaat Bargerveen	131
Mutaties Ledenbestand	132
Gelezen op het Goois Vogelnet	133
Ontvangen literatuur	135
Programma	138
De favoriete vogelplek van... Harry de Klein	140

Van de voorzitter

Na de rustige zomermaanden begint in september weer het VWG-seizoen met de gebruikelijke lezingen, excursies en andere activiteiten. Ik hoop dat na de vakantie velen de draad weer zullen oppakken en aan de activiteiten zullen deelnemen.

Het bestuur is al begonnen aan de begroting voor 2010 en heeft de verschillende werkgroepen gevraagd om hun plannen en financiële wensen op papier te zetten. Ook ideeën van leden zijn welkom; het is nu de goede tijd om ze aan het bestuur aan te bieden. Tijdens de algemene ledenvergadering in november zal de begroting en het beleid voor 2010 worden vastgesteld. Uit het bestuur is nu verder weinig te melden.

In juli is onze website gehackt en daardoor enkele weken uit de lucht geweest. Gelukkig was er een back-up en heeft de webmaster de site kunnen herstellen.

Verdrietig is het nieuws van het overlijden van Carla Holzenspies. Zij was een van de leden van het eerste uur. In deze Korhaan wordt daar

aandacht aan besteed en haar betrokkenheid bij de vogels en de VWG geschetst.

In september starten de vogelherkenningscursussen voor volwassenen en voor de jeugd. De cursus voor de volwassenen is 'helaas' al vol, maar u kunt wel op de wachtlijst worden geplaatst.

Na vele jaren stopt Wim le Clercq met het organiseren van het lezingenprogramma. De serie lezingen van dit najaar is de laatste die door hem zijn voorbereid. In die periode zijn de lezingen steeds goed bezocht. Ik wil Wim hier namens het bestuur bedanken voor zijn inzet.

Ten slotte wil ik nog mijn waardering uitspreken voor de auteurs en redactie van De Korhaan. Na de vakantie had ik een mager nummer verwacht, maar in werkelijkheid is er weer goede en ruim voldoende kopij geleverd. Mijn complimenten voor de redactie.

Rien Rense

Van de redactie

In dit nummer staat weer een interview. Deze keer met iemand die natuurgeluiden opneemt: Frank van de Weijer. Wist u dat er een club bestaat voor de registratie van natuurgeluiden, de CNR? In het interview leest u alles over het opnemen, af luisteren en bewerken van natuur-(en vogel)geluiden van een enthousiaste vogelaar.

De laatste pagina van het blad geven we weer een vaste invulling. In dit nummer beginnen we hiermee. De titel luidt: "De favoriete vogelplek van ....". Deze keer laten we Harry de Klein aan het woord, die de voorkeur geeft aan de Bovenmeent. Misschien hebt u ook wel zo'n plaats waar u veel en graag komt om naar vogels te kijken. Als dat zo is, neemt u dan contact op met mij.

Over een langjarig ijsvogelonderzoek in Duitsland vindt u in dit nummer een uitgebreid artikel. Niet iedereen zal de nieuwsbrief van de IJsvogelwerkgroep lezen. Daarom leek het de redactie een goed idee om dit belangwekkend onderzoek (iets ingekort) ook in De Korhaan te plaatsen.

Naast de meer wetenschappelijke artikelen zijn er ook vogelaars die schrijven over hun belevenissen met vogels in hun dagelijkse leven of op vakantie. Hopelijk waardeert u die bijdragen ook.

Natuurlijk is er in dit nummer ook aandacht geschonken aan het overlijden van Carla Holzenspies. We ontvingen twee 'In memoriams' en daarnaast leek het ons aardig om uit een oude Korhaan een stuk van haar hand over te nemen als herinnering aan haar manier van schrijven. Hoe belangrijk zij voor onze vogelwerkgroep was leest u in de bijdragen op pagina 112 en 113.

Ik wens u veel genoegen met het lezen van deze Korhaan.

Hillie Hepp

Optiek

Hét gereedschap van de vogelliefhebber is de verrekijker. Zonder dat hulpmiddel is hij voor vogels op afstand en als hij zijn oren niet gebruikt vrijwel hulpeloos. Uitzonderingen zijn er natuurlijk altijd. Barend was al heel jong gezegend met een stel arendsogen. Wanneer zijn medevogelaars hun optiek nog aan het instellen waren, had hij vogelsilhouetten al feilloos gedetermineerd. Voor andere kenmerken om soorten vast te stellen was ook hij vaak aangewezen op een verrekijker. De combinatie *ver* en *kijker* bracht een Bunschoter op een idee. Jarenlang koerste hij op enige afstand van zijn woonplaats over de dijk van het Nijkerkernauw en tuurde heimelijk naar het naaktstrand aan de overzijde van dit randmeer op zoek naar blote 'birdies'. Kees had een andere vogelstrategie. In zijn zwembroek en vanuit de ligstoel speurde hij de hemel boven het zwembad van de camping in de Pyreneeën af op zoek naar overvliegende roofvogels. Niemand nam daar aanstoot aan. Minder functioneel -althans om op zo'n moment naar vogels te kijken- is het bij presentaties met een kijker op het toneel verschijnen van roofvogelgoeroe Rob. Een van de voorzitters van de Nederlandse Ornithologische Unie was hierdoor kennelijk geïnspireerd geraakt en kwam bij zijn optredens met een kijker om zijn nek op de Bühne. Vermakelijk is nogal eens te zien hoe niet doorgewinterde gebruikers met een verrekijker zitten te hannesen. Ondanks goede aanwijzingen zien zij geen kans vogels goed in beeld te krijgen. Meestal is de kijker niet goed ingesteld of scheel. Aan brildragers is soms niet verteld dat bij moderne kijkers voor een groter beeldveld de rubber doppen kunnen worden omgeslagen. Reiniging en onderhoud zijn in veel gevallen geen overbodige luxe. Van Berend Jan, een maatje uit mijn jeugdbondentijd kan ik mij nog herinneren dat de glazen van zijn binoculair zo smerig waren dat je het gevoel had door een nevel te kijken. Het ding was rijp voor een exterieurverzorger.

Een enkele keer stuit je op een trofeeënjager, herkenbaar aan de metalen of kunststof vogelringen rond zijn kijkerbandje, afkomstig van dood gevonden vogels. Tot slot de loerpijp die

met zijn twintig tot zestig maal vergroting op grote afstand verblijvende vogels goed in beeld brengt. Voor een beetje kwaliteit moeten heel wat euro's worden neergeteld. Eenmaal in het bezit van zo'n telescoop wil je hem nooit meer missen. Bovendien vinden passanten het heel interessant om erdoor te kijken. Binnen de kortst mogelijke tijd is er contact. De bezitter van een spiegeltelescoop, die gigantische vergrotingsmogelijkheden biedt, trekt helemaal de aandacht. Die worden door liefhebbers van sterren kijken gebruikt. Het is de natte droom van degenen die van het aflezen van geringde vogels een sport hebben gemaakt. Door beroepsornithologen worden ze wel gebruikt, maar zij zijn zo kostbaar dat de aanschaf slechts voor een enkeling is weggelegd. Op de dijk van het kraanvogelmekka Lac du Der in Frankrijk stond eens zo'n apparaat opgesteld. Oranje gekleurd, met het formaat van een grote stofzuiger en geschraagd door een zwaar statief. De man van een wandelend Belgisch echtpaar kreeg het in de gaten, dreutelde gefascineerd rond, keek aan de voorkant naar binnen en trok de stoute schoenen aan. Of hij eens door de lens mocht kijken. Bij het kijken tuimelde hij van pure verbazing bijna achterover en riep meteen zijn vrouw: "Moeder Marieke, mot ge nu es efkens kijken, dat ziet gij van uw lèven niet meer".

Penlijster

Ledenvergadering

Donderdag 26 november Algemene Ledenvergadering in de Bethlehemkerk te Hilversum.
Aanvang 20.00 uur.

In memoriam Carla Holzenspies

Op 26 juni 2009 is op 85-jarige leeftijd Carla Holzenspies overleden. Zij behoorde tot de groep van eerste bestuursleden en heeft samen met de grondleggers een stevige basis gelegd voor onze nu bloeiende vereniging. Hiervoor heeft zij veel betekend. Bij de vogelcursus was zij een geliefde docente. Carla was een autoriteit in de wereld van de vogelasielen. Van heinde en verre werden decennia lang verweesde, gewonde en zieke vogels naar de Naarderstraat in Huizen gebracht. Daar werden zij soms tot diep in de nacht verzorgd en later weer in de natuur losgelaten. Haar ervaring werd op waarde geschat en zij had dan ook zitting in de nu opgeheven Werkgroep Vogelasielen die door Vogelbescherming en het toenmalige Ministerie van Landbouw en Visserij was opgezet. Diverse keren zijn onderscheidingen aan haar uitgereikt. Gevraagd en ongevraagd deelde zij haar ervaringen met wetenschappers, waaronder de gedragsbioloog Konrad Lorenz, die het aangeboren en leergedrag bij jonge dieren (inprenten) bestudeerde. Door radiopraatjes, lezingen en artikelen bracht Carla haar belevenissen naar buiten. In De Korhaan en speciale voordrachten voor de Vogelwerkgroep liet zij ons daar van meegenieten. Haar boek 'Alweer en vogel aan de deur' was een succes

en een 'eye opener' voor mensen die het gepruts met vogels maar niets vonden. De lachers waren op haar hand als zij vertelde dat zij jonge Bergeendjes uit haar vogelasiel mee naar bed nam. In haar woonplaats Huizen werd zij het kauwenvrouwtje genoemd.

Wanneer vogels in het nauw dreigde te komen, vonden degenen die daar verantwoordelijk voor waren onze gedreven vogelbeschermster op hun weg. Toen bijvoorbeeld vogels op treinstations zich dood vlogen tegen transparante voorzieningen, rustte Carla niet eerder voordat de directie van de NS de toezegging deed dat er vogelstickers zouden worden aangebracht. Ondanks haar hoge leeftijd was zij nog heel vaak bij de haven van Huizen te vinden. Ook daar kwam zij in actie toen de opgespoten eilandjes door gebrek aan beheer dreigden dicht te groeien. Op de fiets, die beladen was met telescoop, verrekijker en klapstoeltje ging zij er naar toe. Zij kon daar, niet te ver van huis, volop genieten van het vogelleven.

Op lezingenavonden zat zij vooraan in het rijtje met de seniorleden, stelde vragen of gaf commentaar. Als er een vogelhemel zou bestaan, zouden haar vroegere beschermelingen haar zeker liefdevol opvangen.

Dick A. Jonkers

Knobbelzwaan legt verkeer stil

Carla Holzenspies schreef jarenlang voor de Korhaan. Voor de liefhebbers van haar artikelen en voor de nieuwkomers die haar niet hebben meegemaakt, presenteren we graag een van haar eigen artikelen 'uit de oude doos'.

Uit: De Korhaan, jaargang 1 (1967/1968), nummer 5, door Carla Holzenspies

Het begon met de vroege komst van mijn buurman. "Carla, er zit een zwaan midden op de weg een paar straten verder op". Ik trok vlug mijn "zwanenharnas" aan en klom bij hem in de auto. Meesterlijk zat hij daar, onze reuze knobbelzwaan. Maar hij moest mee naar huis, want zo ging dat niet. Mensen adviseerden om met netten en dekens te gooien, maar zo jaag je een zwaan de stuipen op het lijf. Die drijf je gewoon naar huis. Buurman in de auto als rijdende muur en ik er achter met mijn eendenhoedsters-ervaring.

Vlot schreed de zwaan onze hof in. Hek dicht. Ziezo, nu naar de vijver en een portie voer serveren. Wat wou je nog meer. Zwaan wilde ook niets meer. Eerst dronk hij/zij een slokje en besloot toen zijn toilet te gaan maken. Zijn borstveren waren vuil. Waarschijnlijk had hij de natte, glimmende asfaltweg voor een kanaal aangezien en was pijnlijk op de harde grond neergekomen.

Ik vond de toestand wel iets boven onze stand. Een zwaan hoort bij een kasteel. Niet bij onze stulp. Voor zwaan vormde dat overigens geen

probleem. Wel was de vijver net iets te klein voor hem. Dat gevoel van engte zouden wij ook krijgen, als we een bad in een afwasteiltje moesten nemen. Zwaan amuseerde zich de hele dag. Poetste veren, sliep en at. Tegen de namiddag werd hij onrustig. “Roah” liet hij weten. Ik antwoordde hem met hetzelfde geluid. Geruime tijd hielden wij deze eentonige dialoog vol. Misschien betekende het “ik wil weg”. Toen begon hij om het huis heen te lopen om telkens op dezelfde plaats weer uit te komen.

Geen woorden maar daden moet er toen opeens in hem opgerezen zijn. Met een fikse duw werkte hij de hinderlijke rozentakken opzij en bevond zich in het open veld. De

Naarderstraat, zoals wij die noemen. Midden op de rijweg. Ik holde hem achterna. Niet door de rozenhaag natuurlijk. Er kwam een auto aan. Gelukkig! Hij stopte. De politie. Hoe zoek je het uit! Van de andere kant naderden ook auto's. Dit verkeer stopte ook. Ik dreef zwaan naar de kant. Maar opeens zag hij een lange, lege startbaan. Juist dit had hij nodig! Hij begon te lopen. Steeds sneller. Zijn zwemvliezen klapperden op het asfalt. De vleugels begonnen te bewegen. Ja, hij kwam los. Hoger en hoger. De automobilisten in de steeds langer wordende file wisten niet wat zij zagen. Een witte flits, die een zwaan bleek te zijn. Zo gelukte het knobbel om weer op eigen stoom zijn reis te kunnen voortzetten.

Herinneringen aan Carla Holzenspies

Ondanks het feit dat Carla een aantal jaren geleden gestopt was met haar medewerking hebben wij, oudgedienden van de vogelherkenningscursus, de behoefte om via een stukje in De Korhaan ons grote voorbeeld te herdenken. Het is bijna niet voor te stellen wat zij naast de cursus heeft betekend voor het vogelgebeuren. Het meedoen aan “De 1000 gulden” VARA TV-show van Theo Eerdmans om haar nieuwe volière te bekostigen, haar aandeel aan de TROS TV show “Zie Zo Zomer”, haar optreden in de “Voor De Vuist Weg” van Willem Duys met haar Zanglijster. Zelfs de ontmoeting met de oude Koningin Juliana waar zij de bosuil Uil presenteerde mogen niet onvermeld blijven.

Logisch dat haar vele loftuitingen en onderscheidingen ten deel vielen. Jammer dat het erelidmaatschap van onze vogelwerkgroep haar nooit ten deel is gevallen.

Maar voor ons natuurlijk haar aandeel aan de cursus. Als zij het podium beklom en met haar pretoogjes de zaal inkeek en haar verhaal begon was het feest. Wie herinnert zich niet het verhaal van de Zanglijster die, omdat de volière overvol was, in de keuken naast de piepende wasmachine opgevangen en verzorgd werd. Helaas had dit tot gevolg dat er een Zanglijster met piepende wasmachinegeluiden bij haar huis rondvloog.

Of het prachtige verhaal van de Groene Specht die door een vrachtwagenchauffeur werd binnengebracht met de opmerking, dat deze

een worm in zijn bek had, die hij maar niet los wilde laten. “Maar man”, antwoordde Carla, “dat is zijn tong”. Hoe ver haar liefde ging bleek ook uit het verhaal van de Bergeendjes die zij mee naar bed nam.

Boodschappen doen met Tjok de kauw op haar schouder, waar zij de naam van kauwenvrouwtje aan overhield, die zo verliefd op haar was, dat deze probeerde wat maden als lekkernij in haar mond te stoppen. Maar ook het verhaal over de luisvlieg die ze had gevonden op een Porseleinhoen. Opgestuurd naar een luisvliegdeskundige in Londen, die zeer opgewonden reageerde op de onbekende soort, met het verzoek om ook nog een luisvlieg van het andere geslacht op te sturen.

Het ene verhaal nog mooier dan het andere. Zo veel over vogels te weten en er zo smakelijk over te vertellen, het was geweldig om het mee te mogen maken.

Niet alleen wij, maar juist de vogels zijn een echte beschermster verloren.

Het stoeltje aan de haven met daarin een genietster staat er niet meer en het telefoontje dat de eerste Gierzwaluw is gezien blijft uit. Carla, namens ons “Een goede vlucht”.

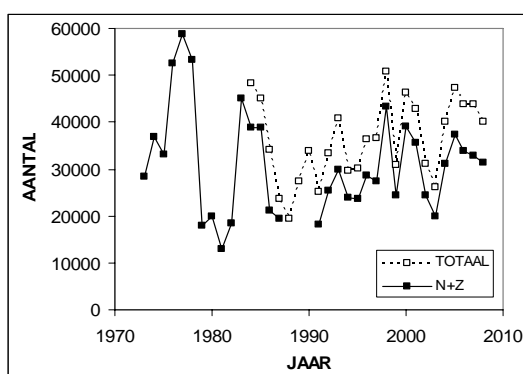
Bertus, Paul, Ronald en Roel
(foto: Helmoet Vos)

Het voorkomen van de Spreeuw in de Eempolders

De laatste tijd komen er berichten in de media dat er sprake is van een sterke afname van de Spreeuw. Er wordt gesteld dat het aantal Spreeuwen de laatste tien jaar gehalveerd is. Dit lijkt wat overdreven, want uit de cijfers van het BMP-project van SOVON/CBS blijkt dat het aantal broedende Spreeuwen tussen 1995 en 2007 met ongeveer een derde is afgenomen, maar het is wel een behoorlijke afname. In het PTT-project voor wintervogels vindt men geen significante afname. Hoewel de Spreeuw nog steeds talrijk voorkomt, zodat er voorlopig geen gevaar voor uitsterven lijkt te zijn, komt bij het lezen van zulke berichten uiteraard de vraag op in hoeverre deze afname ook in de Eempolders merkbaar is. Vandaar dat ik hier onze gegevens op een rijtje heb gezet.

Jan Mooij

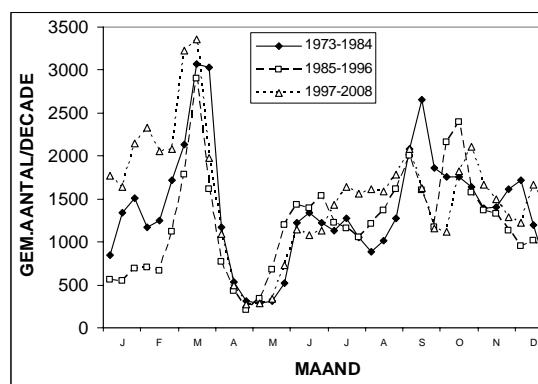
In de Eempolders is de Spreeuw de soort waarvan bij de tellingen de grootste aantallen zijn waargenomen. De afgelopen tien jaar telden wij bij elke telling gemiddeld bijna 1500 Spreeuwen. In figuur 1 zien we het totale aantal getelde Spreeuwen per jaar. In deze grafiek geeft de getrokken lijn de resultaten voor de oorspronkelijke telgebieden: de Noordpolder te Veld en de Maatpolder (Noord), en de Zuidpolder te Veld (Zuid). Vanaf 1984 is ook de Oostermeent (op de topografische kaart als De Kampen aangeduid) meegeteld, de stippellijn geeft het totaal inclusief de Oostermeent.

Figuur 1. Totaal aantal getelde Spreeuwen per jaar. De getrokken lijn geeft de aantallen zonder de Oostermeent; de stippellijn de totale aantallen.

De aantallen schommelen weliswaar, maar er is geen trend te ontdekken. De schommelingen worden voor een groot deel veroorzaakt doordat Spreeuwen vaak in enorme troepen voorkomen. Het grootste getelde aantal bij één telling was 15.788 Spreeuwen. Het maakt uiteraard een flink verschil als een dergelijk

aantal toevallig op een teldatum al dan niet aanwezig is. Het tellen van Spreeuwen is trouwens niet zo eenvoudig. Niet alleen het schatten van grote groepen is een probleem. Bij duizenden vogels die door elkaar heen vliegen is het natuurlijk niet meer mogelijk om te tellen. Een ander probleem is dat Spreeuwen meestal tussen het gras zitten. Dat gras is al gauw hoger dan een Spreeuw. Je ziet dan een paar Spreeuwen rondscharrelen. Als de groep opvliegt, bijvoorbeeld omdat er een roofvogel overvliegt, dan blijken er veel meer Spreeuwen aanwezig te zijn. Hoe hoger het gras, hoe groter de kans dat er te weinig worden geteld. Nu zijn deze problemen er natuurlijk altijd geweest. Het lijkt redelijk om aan te nemen dat de absolute aantallen misschien niet helemaal kloppen, maar dat de veranderingen door de vele waarnemingen en vele waarnemers gemiddeld redelijk juist zijn weergegeven.

Figuur 2. Gemiddeld aantal Spreeuwen per decade voor de drie periodes van twaalf jaar.

In figuur 2 zien we de verdeling over het jaar. Voor drie data in de maand is het gemiddelde

aantal getelde Spreeuwen uitgerekend. We zien dat het aantal sterk varieert over het jaar. Er is heel weinig variatie tussen de periodes van twaalf jaar. Alleen in januari en februari zien we verschillen. Als we naar de waarnemingen uit die maanden kijken, blijkt dat er van 1974 t/m 1979 en van 1997 t/m 2008 veel meer Spreeuwen geteld zijn dan in de periode daartussen. Een oorzaak hiervoor kan ik niet bedenken. Er is een piek in maart, die samenvalt met de doortrekperiode van Spreeuwen uit Oost-Europa. Opvallend is de hoogte van deze piek; hij is duidelijk hoger dan de piek in het najaar. De doortrek in Nederland is in het voorjaar juist veel kleiner. Daarna storten de aantallen in en bereiken een minimum rond eind april. Dit is de broedtijd van Spreeuwen; het betekent dat er relatief weinig in en bij de polder gebroed wordt. In mei lopen de aantallen weer op, dan gaan de Spreeuwen met hun jongen de polder in en zien wij een poosje groepen bedelende jonge vogels, die door hun ouders worden gevoerd.

Foto: internet

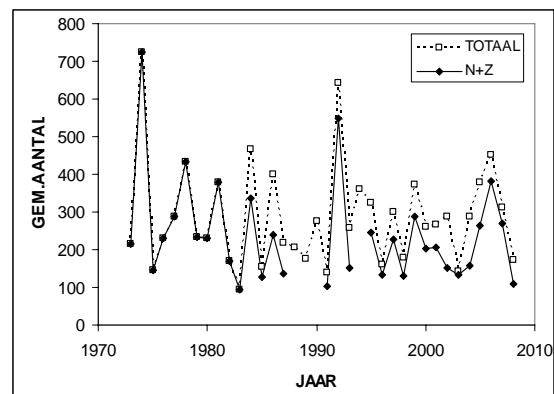
Er is een beperkte nieuwe stijging in september die waarschijnlijk samenhangt met de aankomst van trekkers van elders. Tot december nemen de aantallen wat af. Onze eigen broedvogels trekken dan grotendeels

Literatuur

- Bijlsma, R.G., Hustings, F. & Camphuysen, C.J., 2001. Algemene en schaarse Vogels van Nederland. (Avifauna van Nederland 2). GMB Uitgeverij/KNNV Uitgeverij, Haarlem/Utrecht: 424-426.
 Lensink, R, 2002. Spreeuw *Sturnus vulgaris* in LWVT/SOVON 2002. Vogeltrek over Nederland 1976-1993. Schuyt & Co., Haarlem: 232.

weg en worden gedeeltelijk vervangen door vogels van elders.

Figuur 3 toont de aantallen per jaar gedurende de laatste decade van april en de eerste van mei. Dat is het deel van de broedtijd waarin we geen groepen Spreeuwen in de polder zien. Tot half april zijn er waarschijnlijk nog doortrekkers aanwezig. Vanaf half mei trekken de ouders met hun jongen de polder in en zien we de aantallen sterk oplopen. De aantallen schommelen, maar er is geen enkele aanwijzing voor achteruitgang.

Figuur 3. Gemiddeld aantal getelde Spreeuwen per telling voor de decaden 12 en 13 (broedtijd).

Rond 1990 zijn in de polders boerderijen gebouwd in het kader van de landinrichting. In die boerderijen zouden ze kunnen broeden, maar hiervan is geen spoor terug te vinden in de grafiek. Het lijkt er dus op dat het aantal broedgevallen in of bij die boerderijen veel kleiner is dan bij de oude boerderijen aan de rand. Dit wordt bevestigd doordat we in de broedtijd vooral Spreeuwen vanaf de Wakkerendijk de polder in en uit zien vliegen met voer voor hun jongen.

Alles bij elkaar is de conclusie dat er geen aanwijzingen zijn voor een achteruitgang als broedvogel in de omgeving en dat de Spreeuw het, vergeleken met de landelijke trend, in de Eempolders dus beter doet. Ook buiten de broedtijd is er geen verandering en dat is wel in overeenstemming met de trend.

De Grauwe Kiekendief: acrobaat van het Gronings akkerland

Donkere regenluchten pakten zich samen boven het Groninger landschap op zaterdag 25 juli. Tussen de buien door konden we die ochtend in het Oldambt en de Veenkoloniën zien hoe het daar met de populatie van de Grauwe Kiekendief is gesteld. Vanaf ons vertrekpunt in Finsterwolde gingen we o.l.v. Ben Koks en Bouke door de grootschalig graanvelden en luzerneakkers. We maakten met dertien vogelliefhebbers een mooie tocht door het Groningerlandschap via Oudeschans naar Gaast, Bellingwolde en Blijham.

Aline Flemming

Ben Koks, die in april een lezing voor de VWG heeft gegeven, nam in 1990 het initiatief tot nestbescherming van de Grauwe Kiekendief. Dankzij inzet en enthousiasme van vrijwilligers, boeren, loonwerkers, vogelaars en LNV heeft dit geresulteerd in een aanzienlijke toename van het aantal broedparen in het noordoostelijke deel van Groningen: van 3 tot maar liefst 61 broedgevallen dit jaar: een record, dat stond op 48.

Grauwe Kiekendief

Foto: internet

Door Ben werden we erop gewezen wat er aan akkernatuur wordt gedaan, een voorwaarde voor het voortbestaan van de Grauwe Kiekendief. Door het inzaaien van akkerranden ontstaan er goede plekken waar deze vogel voedsel kan vinden. Hier zitten muizen en vogelsoorten, zo als Gele Kwikstaart, Veldleeuwerik en Kwartel. Om dit te realiseren is er een nauwe samenwerking met de agrarische natuurvereniging.

Grauwe Kiekendieven komen in april terug uit Afrika en nestelen in de graanvelden van Groningen, Drenthe en Flevoland.

Vrijwilligers sporen nesten op, eieren worden geteld en een dunne stok wordt als markering geplaatst. Inmiddels zijn de boeren zodanig betrokken bij het lot van de Grauwe Kiekendief dat de meesten hun medewerking verlenen. Ben Koks was ook zeer verheugd dat 30 miljoen subsidie over een periode van drie jaar vanuit Brussel beschikbaar is gesteld voor verdere beschermingsmaatregelen en onderzoek.

Als er kuikens zijn, krijgen ze kleurringen zodat ze individueel herkenbaar zijn.

Tegenwoordig wordt een aantal jonge Grauwe Kiekendieven voorzien van een gekleurde “wingtag” (een vleugelmerk, dat nog duidelijker zichtbaar is); sommigen worden zelfs gezenderd en kunnen gevolgd worden in Nederland en ook ver daarbuiten zelfs tot in hun overwinteringgebieden in Niger en Mauritanië.

Terug naar de kiekendief in Noord-Oost Nederland. Als er een nest is gevonden (dit kan uren duren) wordt een vierkant rond het nest afgebakend. Hierbinnen kunnen de kuikens scharrelen en de boer maait er omheen. Als er risico is op vossen, komt er schrikdraad om het vierkant. Met onze groep hebben we het ringen van een mannetje en vrouwtje van dichtbij kunnen meemaken. Klauwen werden gemeten, evenals het gewicht (vrouw is zwaarder dan man) en ze kregen een ring met uniek nummer om. Behalve het ringen waren we getuige van prooi-overdracht van het ouderpaar. Het mannetje had gevangen een muis in zijn klauwen. De vrouw vloog hem tegemoet, hij gooide de prooi naar haar toe en zij ving de muis op, waarbij ze om haar as draaide.

Hiermee werd het interessante ochtend-programma afgesloten en gingen we terug als groep naar Kostverloren. Terwijl we op de minicamping onze lunch nuttigden, viel ook de laatste bui van die dag.

In de middag gingen we via het Oldambt naar de Breebaartpolder en de Punt van Reide. Eerst bezochten we de hut en zagen daar o.a. veel steltlopers. Tientallen Bonte Strandlopers, Krombekstrandlopers, Groenpootruiters, Zilverplevieren, Zwarte Ruiters, Kluten, Bontbekplevieren, Goudplevieren, zelfs een Noordse Stern en enkele Lepelaars werden waargenomen. Vervolgens gingen we via het wandelpad naar de dijk, waar we konden genieten van het uitzicht op de Dollard met zon, veel wind en mooie luchten met witte wolken. Langs de zeedijk stond het water erg hoog, de Punt van Reide stond grotendeels onder water. Ook daar weer veel steltlopers. In de Dollard voor Breebaartpolder zwommen nog enkele zeehonden. Het was een interessante dag en we hebben genoten van Grauwe Kiekendieven, steltlopers en de enthousiaste verhalen van Ben en Bouke.

Wetenswaardigheden van de Grauwe Kiekendief, *Circus pygargus*:

- de Kiekendief is kleurrijker dan zijn naam doet vermoeden; de man heeft een roestbruine streperige buik, grijze rug en zwarte vleugelstrepen;
- geen roofvogel heeft in verhouding tot zijn lichaamsgrootte zulke lange vleugels;
- is sierlijk slank en soepel (lengte vrouw 50 cm en man 43 cm);
- vleugels vormen karakteristieke letter V, spanwijdte vrouw gemiddeld 114 en man 111 cm;
- hoort en ziet alles dankzij een forse ooropening; heeft een soort oorschelp van veertjes, kan elk veertje afzonderlijk bewegen voor maximale ontvangst;
- vliegt bij jagen tegen de wind in, ziet muis, draait bliksemsnel om en stort zich dan met de wind in de rug op prooi en schrokt die naar binnen;
- om niet te stikken wanneer ze een grote prooi naar binnen werken, hebben ze onder de tong een buisje om door te ademen;

- heeft een jachtgebied van enkele kilometers: het record is 18,5 km;
- man kan er meerdere liefdesnestjes tegelijk op na houden;
- nest ligt op de grond, vrouw is bruin van kleur en valt minder op;
- vrouw legt 3 tot 5 eieren, in een jaar dat het voedselaanbod beperkt is worden er procentueel meer mannen geboren (zijn kleiner en hebben minder voedsel nodig; man weegt namelijk gemiddeld 277 en vrouw gemiddeld 347 gram)
- het oog van een jonge man is eerst grijs en na zes maanden geel gekleurd en het bruine oog van een vrouwtje is pas na drie jaar geel van kleur;
- man broedt niet, jaagt voor vrouw en kinderen, maar als jongen groter worden jaagt moeder ook;
- de nesten in NO Groningen worden wekelijks *gemonitord* op prooiresten en braakballen;
- deze informatie wordt bijgehouden per paar, zodoende staan in een database al meer dan 17.000 gegevens (in NO Groningen eten ze voornamelijk muizen en kleine vogels zoals Graspieper en Gele Kwik);
- jonge Grauwe Kiekendieven vliegen al na zo'n twee maanden naar Afrika, het overwinteringsgebied;
- de volwassen Grauwe Kiekendieven komen terug in april en vertrekken in september.

Dankzij het zenderen is men aan de weet gekomen dat: de Grauwe Kiekendief ook over golf van Biskaje trekt (boven zee is thermiek),

- de maximaal. gemeten afgelegde afstand per dag zo'n 1200 km is
- ze langs dezelfde route heen- als terugvliegen
- ze in Noord-Afrika droge gebieden aandoen om te foerageren op sprinkhanen alvorens naar overwintersgebieden (Mali, Niger, Mauritanië) te trekken.

Naast bescherming in Nederland is het van belang, dat ze hun leefgebied in Afrika behouden.

Samenwerking nationaal en internationaal is noodzakelijk willen we in Nederland van de acrobaat in Groningen, Drenthe en Flevoland kunnen blijven genieten.

Internationaal vogelen

Vogelen in het buitenland is geweldig leuk, maar er moeten wel wat obstakels overwonnen worden, zo ontdekte beginnend vogelaar Lenny Langerveld. Taalproblemen, bijvoorbeeld. Een goede voorbereiding is het halve werk. En als dat per ongeluk niet lukt: niet getreurd. Met een beetje mazzel komt, ook zonder voorbereiding, alles op z'n pootjes terecht.

Lenny Langerveld

Ecuador

De eerste keer dat ik als vogelaar een buitenlandse reis maakte, was een paar jaar geleden naar Equador. Ik had nét de vogelherkenningscursus achter de kiezen en verheugde me enorm op de kans om in de tropische oerwouden van Zuid-Amerika aan de slag te gaan met verrekijker en vogelgids. De start was een bezoekje aan de Vogelbescherming in Zeist. Daar vonden we wel een geschikte verrekijker, maar tot mijn grote teleurstelling géén vogelgids. Ja, er stond de tweedelige, vuistdikke en minstens vier kilo wegende 'Birds of South-America', maar dat was uiteraard geen optie voor onze rugzak. Achteraf gezien had ik me vast ook kunnen redden met de gids voor Suriname of andere omliggende landen, maar op dat moment hebben we daar niet aan gedacht. Ook hebben we niet verzonnen dat we misschien op internet wel wat van onze gading zouden kunnen vinden. Beginners-falen. Maar ook te wijten aan de aardige jongen bij de Vogelbescherming, die ik op zijn blauwe ogen geloofde toen hij zei dat zo'n gids voor Ecuador niet bestond. En dus vertrokken we zonder vogelboek, in de hoop ter plekke wel wat te kunnen regelen.

Eerste gelegenheid om te vogelen zijn de nevelwouden ten noordwesten van Quito: een paradijs voor vogelliefhebbers. We verblijven in de Bellavista-lodge in het hart van het oerwoud. Gekrijs van apen, galmende roepen van tropische vogels. Iedere dag organiseert Bellavista drie 'guided-tours'. Eén ervan is voor de vogelaars. Maar omdat we steevast de enige wandelaars zijn die zich aanmelden, worden alle wandelingen voegelexcursies. Bellavista heeft zelf een mooi Engelstalig vogelboekje gemaakt dat voor een paar euro te koop is, dus het probleem van de ontbrekende gids is opgelost. Nog voordat we op pad zijn, is het vogelen er al begonnen, trouwens. Er

dansen kolibri's in fluoriserend groen en blauw rondom de bakjes met suikerwater die in de bomen zijn opgehangen en voor het raam van de eetzaal roept een felblauwe Jay zijn harde schreeuw. Maar nu stuiten we op het volgende probleem. Wat is een Jay? Geen idee. En de Rufous-headed Pygmy-Tyrant? En de Russet-crowned Warbler? De Grey-breasted Wood-Wren? We zien tal van Tanagers, maar wat is een Tanager? Ik kan lang niet alle vogels 'thuisbrengen' en moet, lang leve de Latijnse namen, thuis en in internetcafé's onderweg nog urenlange vertaalsessies hebben voordat ik weet dat ik, dwalend in de nevelwouden, ben gestuit op de Goudnektangare, de Blauwbrugbergtangare, de Roodkopdwergtiran, de Goudkruinzanger en de Grijsz Boswinterkoning. En zelfs dan blijf ik een beetje ontdaan achter. Wat een onbekende namen. Ik had verwacht gewoon weer bij de vinken, lijsters en mussen te belanden, maar die vlieger gaat mooi niet op. Godzijdank geeft de Jay ook eindelijk ook zijn geheim prijs. Een Gaai. Tsja. Dat had ik misschien zelf ook nog wel kunnen bedenken.

Twee weken later, als we onderweg zijn naar de jungle van het Amazonegebied, ontdekken we dat er wél een gids is met vogels van Equador: *Common Birds of Amazonian Ecuador; a guide for the wide-eyed ecotourist*. Potverdorie. Dié gids had ik willen hebben! Het verfrommelde exemplaar ligt in de lobby van het hotel waar we verblijven. Ik kijk er verlangend naar. Die-wil-ik-hebben. Stelen doe ik natuurlijk niet, maar de gedachte plopt wel op, moet ik eerlijkheidshalve bekennen. Ik baal er behoorlijk van. Het boek is prachtig, echt een must voor de gebieden waar we naar toe gaan en hooguit te koop in de hoofdstad Quito, waar we dagreizen van verwijderd zijn. Ik blader er een avond lang verlekkerd in, kijk mijn ogen uit en lees uit pure frustratie zelfs de teksten over de auteurs: Chris Canaday uit

Californië die mij boven zijn robuuste baard gutig en goedmoedig aankijkt en de wat serieuzer ogende onderzoeker Lou Jost. Ik noteer het ISBN-nummer in mijn dagboek. Voor het slapen gaan laat ik de gids, met spijt in het hart, achter op het bijzettafeltje in de hotellobby. Voor de nieuwe gasten. De volgende ochtend melden we ons om acht uur in het park naast het hotel, Parque Omaere. Niet voor een vogelexcursie dit keer. Het moet een wandeling worden langs medicinale planten en tastbare culturele overblijfselen van de indianenstammen die hier ooit leefden. De eigenaresse van het park is van Indiaanse komaf. Haar Amerikaanse echtgenoot verwelkomt ons routinematig, maar wordt enthousiast als hij mijn verrekijker ziet. "Ah, zijn jullie vogelaars? Kom op, vergeet die oude indianenspullen, laten we gaan vogelen!" Hij springt zowat een gat in de lucht van puur plezier. Zijn baard trilt mee, zijn guttige ogen worden nóg blijer. Met een schok realiseer ik me dat ik oog in oog sta met... Chris Canaday, de schrijver van het door mij zo begeerde vogelboek. Terwijl hij zich al vogelend een weg baande over het Zuid-Amerikaanse continent, heeft hij zijn echtgenote ontmoet en is hij nooit meer vertrokken. In de kast liggen stápels boeken over de Common Birds of Amazonian Ecuador. Als ik er tien wil kopen kan dat ook. Wat een mazzel! En zo loop ik even later trots het park in, met m'n eigen gesigneerde exemplaar op zak. Canaday is onstuitbaar trouwens. We hebben een geweldige wandeling maar moeten hem na een uur of vijf bezweren dat we nu écht verder moeten reizen en rukken ons tenslotte van hem los. Wij gaan. NU. Dag Chris. Thanks for everything.

Duitsland

Dit voorjaar. Op een kille, uiterst gure ochtend in mei meld ik me om 7.00 uur op een parkeerplaats aan de Rijn tussen Bonn en Keulen voor een vogelexcursie met de NABU, de Naturschutzbund Deutschland. Onze gids is een meterslange, graatmagere jongen in een veel te klein, rood regenjasje die Andreas heet. Als het na een kwartier begint te regenen, duikt hij keer op keer tevergeefs in het rode jasje, dat hem nul en generlei bescherming biedt. Het uiterwaardengebied waarin we gaan vogelen, heet de Monheimer Rheinbogen en biedt kans op de Wielewaal. Het is een kleumend groepje dat, kromgebogen in de wind en onder

paraplu, op pad gaat. Ik ben in een spontane opwelling meegegaan, samen met mijn Duitse vriend die nog nooit gevogeld heeft en voor de gelegenheid mee doet. Opnieuw doet het taalprobleem zich gelden. Want wat is een Heckenbraunelle? Een Goldammer? Een Monchsgrasmücke? Een Singdrossel? Een Gelbspötter? Een Neuntöter? Ik word er helemaal gek van. Probeer als een idioot de namen te noteren in mijn beste Duits en val er iedereen mee lastig. "Ja, maar, hoe schrijf je dat dan? Kun je het nog een keer zeggen? Maar hoe ziet die vogel er dan uit?" Sommige zang herken ik, maar veel blijft onoplosbaar. Ik ben wederom diep teleurgesteld, ik zou zó graag willen weten wat we zien en horen! Ik zeur Andreas aan zijn kop, die geduldig keer op keer zijn eigen gidsje uit zijn jaszak trekt. En dan.... gaat de zon schijnen. Want het witte, langwerpige gidsje van Andreas komt me erg bekend voor. Het is een getrouwe kopie van mijn eigen gidsje, de Nieuwe Zakgids Vogels van Peter Hayman. Maar dan in het Duits. Eureka! Ik kijk hem stralend aan. Welke bladzijde, Andreas?

Danke sehr!
Dan hebben we het hier dus over de Zwartkop, de Nachtegaal (!), de Grasmus, de Geelgors

(zie foto), de Veldleeuwerik, de Spotvogel en de Grauwe Klauwier (écht waar?). De hele groep is opgelucht, van mij heeft niemand meer last. We vervolgen onze wandeling bedaard en het wordt zelfs min of meer droog. Op de oever van de Rijn wacht ons als klap op de kletsnatte vuurpijl een leuk cadeautje: de Wielewaal. Oftewel in goed Duits, de Pirol. Thuis blijft het trouwens nog wel even zoeken, omdat ik niet meteen één op één met de gidsjes was gaan werken. Rechtstreeks vertalen van het Duits naar het Nederlands lukt op internet niet. De Duitse Wikipedia biedt uitkomst. Ik zoek via de Duitse naam de Latijnse naam op en kom via de zoekterm in het Latijn bij de Nederlandse naam uit. Als er slimmere manieren zijn, houd ik me aanbevolen!

Reactie van Dick Jonkers: In het boek 'Complete checklist Vogels van de wereld' zijn alle ruim 9000 soorten opgenomen. Als je de Latijnse naam hebt, kun je er zo de Nederlandse bij zoeken.

De reis van de zwaluw (boekbespreking)

Dick A. Jonkers

Wie wordt er niet blij wanneer hij de eerste Boerenzwaluwen door de lucht ziet zwieren. Zij hebben dan een lange vermoeiende reis achter de rug vanuit hun winterkwartieren in Afrika. De in Wales wonende schrijver Horatio -geen vogelaar- raakte geboeid door hun trekgedrag en besloot de voorjaarstrek van de terugkerende zwaluwen te gaan volgen. Hij verhaalt over ontmoetingen met Boerenzwaluwen, die hij tijdens zijn tocht tegenkomt. Het was niet echt een zoektocht naar de trekwegen van de Boerenzwaluw. Dat manifesteert zich o.a. door het feit dat er ook enkele keren toch wel behoorlijke afstanden door hem zijn afgelegd per vliegtuig. Van een beschrijving van een trekroute via de landen die de zwaluwen tijdens hun tocht passeren is dan ook geen sprake. Zwaluwen komen verspreid aan bod met gegevens over inheemse namen, hun betekenis voor de bevolking en mythologie. Er is uit de literatuur geput over het leven van de Boerenzwaluwen, sterfte en onderzoek naar foerageergebieden. Hier en daar worden ontmoetingen met Afrikaanse vogelsoorten weergegeven. Voor zwaluwenliefhebbers biedt deze publicatie weinig informatie. Toch is het wel een boeiend boek om te lezen. Al is het alleen maar om te snuiven aan de sfeer in de landen die

de auteur aandoet, hun geschiedenis en de mensen die hij ontmoet. De Boerenzwaluwen hebben daar bijna geen weet van. Zij steken het Afrikaanse continent voor een groot vliegend over

Clare, Horatio 2009. De reis van de zwaluw. *Over land van Afrika naar Europa*. Vertaald door Heleen Schneider. Nieuw Amsterdam, Amsterdam. Paperback. 12 routekaartjes. 366 blz. ISBN 978 40 468 05 893. Prijs €19,95. Paperback.

Herfst

Zwaluwen waarheen?

*De wolken gaan de lege einder tegen.
Een late roos verschraalt de hof nog meer.
Het hart weet er niet tegen op te wegen.
Nooit raakt het vlot en morgen valt de regen.
Hoe trekt uw trek, doch zwaluwen, wanneer?*

Bertus Aafjes

Uit: Verzamelde Gedichten
Meulenhoff, Amsterdam

Vogels voor de microfoon...

Interview met Frank van de Weijer

Frank van de Weijer is een echte vogelgeluiden-man, maar wel met een heel eigen aanpak. Hij verstopt zijn digitale recorder onder het struikgewas en gaat vervolgens iets anders doen: helpen met vogels ringen, een gebied inventariseren of een beetje vakantie vieren. Een paar uur later haalt hij de apparatuur weer op. Als hij de opname 's avonds afluistert, onthult een biotoop pas écht zijn geheimen. Want terwijl Frank een paar honderd meter verderop met andere zaken bezig was, zong bij zijn microfoon de Wielewaal een lieflijk lied.

Lenny Langerveld

Ga je op pad om iets speciaals vast te leggen?

Nee, eigenlijk niet, dat is niet helemaal mijn stijl. Er zijn geluidenjagers die wel zo werken, die gaan op zoek naar dat éne geluidje dat ze willen scoren. Ze willen graag hun hele assortiment compleet hebben, het zijn echte verzamelaars. Ik vind dat ook wel leuk, maar ga anders te werk. Ik zet mijn microfoons ergens een paar uur neer en hoor achteraf wat er op die plek zoal gepasseerd is. Mij gaat het meer om de opname zelf, om de soundscape als geheel. De sfeer, de geluiden, de ruimtelijkheid van een bepaalde plek. Ik heb een opname gemaakt in Noord-Frankrijk, bij het Lac du Der, van een formatie Kraanvogels die langzaam opdoemt in de regen. De ruimtelijkheid van het aanzwellende geluid, dwars door die regen heen...., dáár gaat het mij om. Op zo'n moment ervaar je een diepte die ik veel mooier vind dan een platte opname van een Kraanvogel die vlak voor de microfoon staat. Dat laatste is natuurlijk ook geweldig, maar ik hou heel erg van natuurgeluiden die in de context van de biotoop worden gehoord. Dat is een heel andere benadering.

Wanneer ga je met je opname-apparaat aan de slag?

In Nederland heb je veel stoorgeluiden, dat is echt een probleem. En de periode van mooie vogelzang is ook beperkt. Maar de beste tijd is toch wel de periode van maart tot en met juni. Zo rond de langste dag sla ik ook nogal eens mijn slag. Dan zorg ik ervoor dat ik een uur voor zonsopgang - liefst op zondagochtend want dan is het stiller - op een bepaalde plek ben en dan heb ik kans dat ik een redelijk onaangestaste opname kan maken, net voordat de grootste drukte op Schiphol begint.

Op jacht in Suriname Foto: Dick Jonkers

Maar tijdens vakanties is het ook geweldig leuk hoor. Extra vroeg opstaan, een stil bergvalleitje opzoeken en de microfoon een paar uur open zetten. Ik heb bijvoorbeeld

mooie opnames uit Suriname van brulapen, de Coraya Winterkoning, de Schreeuwpiha en de Oranje Rotshaan. In principe kan je natuurlijk altijd natuurgeluiden opnemen, maar het is overal druk en overal is lawaai. Eigenlijk moet je 's nachts op pad. Dat kan best wel, er zijn genoeg soorten die 's nachts gewoon doorzingen. De Rietzangers, het Kleinst Waterhoen en natuurlijk de Nachtegaal.

Heb je favoriete 'hot spots'?

Als we 's morgens gaan ringen op Oud-Naarden, dan ben ik daar soms eerder en dan verstop ik de microfoons een stukje bij ons vandaan. Met verrassende resultaten, want dan blijken er allerlei vogels gepasseerd te zijn die we helemaal niet opgemerkt hebben, bijvoorbeeld een Gaai die een Havik imiteert. Ik heb dit ook wel eens gedaan tijdens een inventarisatie voor het Goois Natuurreservaat. Toen ik het bandje afluisterde, bleek er een Wielewaal op te staan; die hadden we niet gehoord tijdens onze ronde. Een favoriete plek heb ik eigenlijk niet. Ik heb heel lang in het Spanderswoud rondgezworven, maar hoe de wind ook staat, er is altijd lawaai. De polder van Nieuw-Loosdrecht is een goede plek; daar heb je een beetje rust bij bepaalde windrichtingen. De Eempolder idem dito, bij oostenwind. Er hangt veel af van de wind. Raar is dat. Enerzijds wil je met die opnames niet teveel windgeruis hebben en moet het zo windstil mogelijk zijn, anderzijds heb je de wind ook nodig, omdat die het geluid van de grote verkeerswegen kan wegtrekken.

Hoe weet je wat je opgenomen hebt?

De meeste geluiden ken ik wel. Vroeger als kleine jongen zat ik al achter de vogels aan. Ik weet nog goed dat ik achter het Laarder Waschmeer een vogel hoorde die ik niet kende. Ik sloop de bosjes door... Nu weet ik dat het een Zwartkopje was, maar toen wist ik dat nog niet. En dan ging ik echt op onderzoek uit hoor, met een primitief verrekijkertje en een vogelboekje. Als kind al werd ik door mijn vader op vakanties altijd meegenomen de natuur in. Fietsen, vogels kijken..., dan krijg je het eigenlijk met de paplepel ingegoten. Mijn vader is nooit echt fanatiek geweest, maar hij had er wel aardigheid in en dat heeft hij op mij overgedragen. En toen ik lid werd van de Vogelwerkgroep ben ik vaak meegegaan met de excursies. Vooral met Dick Jonkers, Adri Vermeulen, Fred van Klaveren en Nico Dwars. Dat zijn eigenlijk wat geluid betreft mijn

leermeesters geweest. En Rombout de Wijs natuurlijk; hij is degene die me enthousiast heeft gemaakt voor het opnemen van geluiden. Zijn werkgebied is het Gooi, de geluiden die hij vastlegt plaatst hij op www.home.zonnet.nl/myotis/gooigeluid.htm. Hij heeft me meegenomen naar de Club voor Natuurgeluiden Registratie, de CNR, waar ik nu ook lid van ben. Ik heb ongeveer tien jaar lang meegedaan met de trektelpost in het Corversbos. Dat was echt de beste leerschool qua geluiden. Contactgeluiden, trekgeluiden, vliegbeelden, noem maar op. Daar kon eigenlijk geen cursus tegenop.

Dus je weet altijd wat je hebt?

Nee, dat ook weer niet. Laatst had ik de microfoon geplaatst tijdens het ringen in Oud-Naarden en bij het afluisteren hoorde ik een heel mysterieus geluid. Een beest loopt langs, takken kraken, bladeren ritselen. Ik heb het geluid op een server geplaatst, maar er is nog geen reactie gekomen. Ik vermoed dat het een jonge vos was, of een krolse egel. Het leek wel of er gevochten werd... eigenlijk is dat 't leukste, die verrassing van de geluiden die je niet kent. Ik heb een opname van een Vlaamse Gaai die gaat zingen. Ik viel echt van mijn stoel af van verbazing. Ik kende de lokroep van de Vlaamse Gaai heel goed, maar ik wist niet dat hij ook kon zingen.

En de geluiden die we niet kunnen horen?

Ha, dat is een leuke vraag. Ik was in Suriname en 's nachts voeren we op een heel klein open bootje op de Corantijnrivier. De gids stelde voor om allemaal stil te zijn en te luisteren naar de geluiden van de jungle en dus zette ik snel ook mijn opname-apparaat aan. Thuis gooide ik alles in de computer. Ik hoorde krekels, kikkers, het kabbelen van het water. Maar in de geluidsgolven zag ik, heel hoog boven de 20 kiloherz, nog andere geluidsgolven zitten. Die heb ik toen omlaag gebracht naar het hoorbare bereik en ja hoor... het waren vleermuizen. IJzingwekkend prachtig vond ik dat.

Wat doe je met je opnames?

Het is puur een hobby waar ik slechts een klein deel van mijn tijd in kan steken. Op dit moment doe ik er nog niet veel mee. Ik maak opnames en zet ze in een bestand. Ik registreer wat ik heb: Wat zijn de eigenschappen van de

opname, wat is er allemaal op te horen, dat soort dingen. En ik ben urenlang bezig om alle stoorgeluiden te verwijderen. Dat is een enorme klus: trekkers, vliegtuigen, auto's, stemmen van passanten. Ik geniet ervan om, als ik ergens op vakantie ben geweest, als ik thuis kom naar de geluiden te luisteren van die plek. Anderen maken foto's of een film, ik heb ook het geluid. Dat is zo bijzonder... net alsof je er opnieuw weer bent. Daar kan ik dan 's avonds naar gaan zitten luisteren, ja. Ook naar opnames hier uit de omgeving, hoor. Het is pure hobby, er zit geen winstbejag of commercie in. Ik wissel wel eens cd's uit, binnen de CNR.

Waar maak jij je opnames mee?

Ik ben begonnen met een mini-diskrecorder en nu werk ik met een Marantz, een digitale

recorder met een geheugenkaart. Ik heb alleen twee richtmicrofoons, geen parabool. Vooral voor de echte geluidsjagers die het omgevingsgeluid willen minimaliseren, is een parabool een nuttig ding. Voor mij geldt dat minder, omdat ik nu eenmaal het totale plaatje van een plek wil opnemen. Het hoeft geen dure hobby te zijn, je kunt voor een appel en een ei klaar zijn. Een tweedehands mini-diskrecorder is snel besteld. Microfoonkapseltjes kan je ook bestellen, en er vervolgens zelf snoeren en een plugje aansolderen. Een parabool kan je maken van een paraplu, een straalkachelletje of een wok. Geluid kan eenvoudig op de pc worden overgezet en worden bewerkt met het gratis programma Audacity of met Cool Edit.

Alle besproken opnames (en meer) van Frank kunnen worden beluisterd via www.vwggooi.nl onder het kopje 'Algemeen' en daarna 'Websites van leden'.

www.natuurgeluiden.nl met de vogelregistraties van Henk Meeuwse

www.natuurgeluid.nl is de website van CNR

www.home.zonnet.nl/myotis/gooigeluid is de website met Gooise vogelgeluiden van Rombout de Wijs.

www.xeno-canto.org/europe : de website waar de meeste vogelgeluiden op te beluisteren zijn. Twee nieuwsgroepen over vogelgeluiden: [Yahoo Group Naturerecording](#) en [Yahoo Group Naturerecordists](#)

Hilversumse vogelaar Bé Wolf overleden

Nee, hoe ik het ook probeerde, hij wilde geen lid worden van de Vogelwerkgroep. Hij wilde wél zijn kennis vooral van het Gooise vogelleven verspreiden. Dat deed hij dan ook, de Hilversummer Bé Wolf: de kleine man met de grote vogelkennis.

“Kijk, die daar, een Steppebuizerd”. Die wees hij mij op de Knardijk. Ik weet het nog als op de dag van vandaag. Daar had ik toen nog nooit van gehoord. Toch maar een dikke veertig jaar geleden. Een uitspraak van hem is, voornamelijk onder de ouderen onder ons, legendarisch geworden: “Let op de solitair”. Nog steeds vaak gebezigd. Bé was daarvan de “auteur”.

Een paar jaar geleden wandelde ik op het pad naar de uitkijkhut de Grauwe Gans aan de Knardijk. Daar trof ik hem. Zittend op een bankje. Toen al achter in de tachtig. Ik vond hem triest. Hier kon hij zitten, kijken en luisteren, zoals die dag naar de Blauwborst die vast ter ere van hem een concert gaf. Helaas, mobiel was hij niet echt meer. Ik ben even bij hem gaan zitten. Even wat gepraat over alles wat daar op dat moment rondvloog en natuurlijk over (heel) vroeger.

Begin dit jaar is hij overleden. Bé Wolf werd 91 jaar. Hij heeft als geen ander het Gooise vogelleven gekend. Toen wij met Gooise avifauna's bezig waren heeft hij mij telefonisch menige aanvulling gegeven. En zo is hij toch nog belangrijk geweest voor de Vogelwerkgroep en voor het Nederlandse vogelleven. Hij publiceerde menigmaal over bijzondere soorten in de “vakbladen” Limosa en Ardea. Voor wie meer over hem wil weten kan terecht in het boek “In de ban van vogels” van K.H. Voous.

Jan Bos

Groen en gele ergernis.

Carla van Lingen.

Mijn Groenlingen hebben het geel. Jarenlang was het een komen en gaan van Groenlingen bij de voercilinders. Ze vochten om de beste plek en landden soms op elkaars kop om bij alle lekkernijen te komen. Ook de Huismussen waren na vele jaren weer vaste gast in de tuin. Dat voeren beperkte zich niet tot de winter. Vogelbescherming was jaren geleden overstag gegaan. Voor die tijd was bijvoeren om verschillende redenen na de winter taboe. Ik noem er een paar: vogels kunnen goed voor zich zelf zorgen; zwakke vogels overleven en zorgen voor zwak nageslacht; jonge vogels moeten een gevarieerd maal krijgen; kortom vrije vogels zijn geen kooivogels, ze hebben onze hulp alleen nodig in kritieke situaties.

Hoe vaak heb ik het mijn moeder niet uit moeten leggen als ze zomer en winter de mussen, Roodborsten en Merels lokte met broodkruimels. Nee mam, niet voeren, dat mag niet van Vogelbescherming. "Goed kind", zei mijn moeder en ze voerde rustig door als ik weer was vertrokken. Postuum kreeg mijn moeder gelijk: het taboe rond voeren in lente en zomer werd opgeheven. Ik ging heel geleidelijk overstag. Eerst kregen mijn Merels rozijntjes en appels die ze dankbaar aan hun jongen voerden. Later voerde ik door tot het wintervoer op was, en de laatste jaren bestelde ik tienkilopakken voer bij Vivara. Mussen, mezen en Groenlingen wisten er raad mee. Er waren dagen dat er anderhalve voercilinder door werd gejaagd. Nu staan de

voorraadpakken met voer te wachten op de winter. Het geel heeft er voor gezorgd dat we weer terug zijn bij af. Vogelbescherming heeft gesproken: we moeten stoppen met het voeren en laven van vogels. Voerplekken en drinkplaatsen zijn bij hogere temperaturen bij uitstek de plekken waar vogels het geel kunnen verspreiden. Ik ben het zeer tegen mijn zin eens met deze beslissing. Vogels jaarrond voeren is onnatuurlijk en vooral leuk voor ons kijkplezier. Er komen nare dingen van.

Waarom zijn de vogelbeschermers dan toch ooit overstag gegaan? Is het zo dat als je vogels voert je van ze gaat houden? En als je van vogels houdt, val je dan ook gemakkelijker voor Vogelbescherming? Hoewel vergelijkingen mank gaan, denk ik aan het bijvoeren van de wilde zwijnen: een winst voor de bezoekersaantallen van de Hoge Veluwe en voor de jagers die de zwijnen binnen handbereik hebben. Wij weten inmiddels tot welke overlast al dat bijvoeren heeft geleid.

Mijn tuinvogels zijn nog niet gewend aan de nieuwe regels. Groenlingen vliegen af en aan naar de plekken waar ze gevoerd werden. Zoekend kijken ze vanuit de stokrozen om zich heen? Mussen landen op de rand van de droog gebezemde drinkschaal. Ik kan het ze niet uitleggen.

Paul Fentener van Vlissingen AD Natuurprijs-nominatie

Voor de vogelherkenningscursus van de Vogelwerkgroep het Gooi en omstreken is Paul van der Poel genomineerd voor de Paul Fentener van Vlissingen AD natuurprijs. Paul werkt al 37 jaar mee aan deze cursus, die tweemaal per jaar gegeven wordt. De jury heeft de mogelijkheid meerdere winnaars aan te wijzen. Het prijzengeld van €50.000 wordt

dan door de jury over de winnende projecten verdeeld. Dit geld wordt in overleg met de jury besteed aan het winnende project of gerelateerde projecten. In het geval van de vogelherkenningscursus bijvoorbeeld aan een nestpaal voor huiszwaluwen, wand voor oeverzwaluwen en materiaal voor de cursus.

Nieuwe uitgaven van de Vogelwerkgroep

Publicaties zijn te lenen uit de verenigingsbibliotheek. Medewerkers krijgen een exemplaar gratis.

Dick Jonkers

Resultaten van weidevogelbescherming in 2009.

Jaar na jaar zien Gert Bieshaar en Frits During -de drijvende krachten achter de weidevogelbescherming in westelijk Eemland- kans om kort na het broedseizoen hun rapportage met de resultaten te publiceren. Mede door de inzet van de weidevogelbeschermers werd aan de Agrarische Natuurvereniging Ark & Eemlandschap de Nationale Gruttoprijs 2009 toegekend. De oppervlakte van het onderzoekgebied bedroeg iets meer dan 900 ha en die werd beschermd door 36 medewerkers. Een van hen -Reijer Manten- vond op 8 maart het eerste kievitseï voor Nederland. Het is al de vierde keer dat iemand van de beschermingsgroep het eerste ei heeft gevonden.

Zoals al jaren het geval is, blijft de Maatpolder het belangrijkste deel voor weidevogels in het onderzoekgebied. De Geerenstreek is ook nog steeds van belang, maar de aantallen

weidevogels lopen daar van jaar tot jaar terug. Langs de Eemnesservaart en in de Noordpolder Te Veen kwamen in 2009 minder weidevogels voor. Er was een teleurstellend klein aantal broedparen van weidevogels in de Blaricummer Oostermeent (De Kampen). In totaal zijn maar liefst 628 weidevogelnesten gevonden (in 2008 752), waarbij vooral het aantal paren van de Grutto beduidend lager was. Het talrijkst was de Kievit (471) gevolgd door de Grutto (68), Tureluur (39), Scholekster (37). Van de Bontbekplevier zijn 7 nesten gevonden, van de Slobeend 3, Kluut 2 en Kraakeend 1 nest. Van het totale aantal beschermde nesten gingen er tachtig door predatie verloren (12,74%). Van het merendeel (50) kon niet worden vastgesteld om welke predator het ging; bij twintig was een Hermelijn er de oorzaak van dat het legsel niet uitkwam en bij tien een Zwarte Kraai. Verder was dit, ondanks de bescherming, als gevolg van agrarische werkzaamheden bij 49 legfels het geval.

Weidevogelbeschermingsgroep Westelijk Eemgebied 2009. *Resultaten-Verslag 2009. Vogelwerkgroep Het Gooi en Omstreken, Hilversum*. Uitgave 179. 10 blz.

Veldwaarnemingen

Voor deze rubriek zijn over de afgelopen periode te weinig waarnemingen binnengekomen om daar een overzicht van te kunnen samenstellen. Wellicht zijn de afgelopen vakantiemaanden daar debet aan. Het blijft van groot belang dat wordt bijgehouden welke vogels zich binnen het werkgebied ophouden. Een deel van de leden en ook niet-leden geeft meldingen door aan het Goois Vogelnet, een ander deel via waarneming.nl. Aan degenen die hun waarnemingen niet digitaal willen of kunnen

doorgeven vragen wij hierbij om dit op de speciale waarnemingskaartjes te gaan of blijven doen. De kaartjes liggen op iedere leden- en lezingenavond klaar en kunnen daar worden ingeleverd. Dit kan ook bij de bestuursleden.

Opsturen kan ook naar Engbert van Oort, Kickestein 57, 3632 WK Loenen a/d Vecht. Een handleiding waarin staat welke waarnemingen kunnen worden opgestuurd en wat op het kaartje kan worden ingevuld is beschikbaar.

Langjarig ijsvogelonderzoek in Duitsland

In Duitsland is het sinds 1971 traditie om ieder jaar een vogel als soort van het jaar te benoemen. De IJsvogel was dat in 1973 en nu in 2009 opnieuw. Het doel van de IJsvogel als soort van het jaar is in beide jaren nog hetzelfde: meer aandacht krijgen voor schoon water, natuurlijke beken en rivieren alsmede soortenrijke meren. Ik was aanwezig op 28 maart tijdens de lezingendag over IJsvogels. Daarna kwam er een vervolg: wij mochten mee bij het controleren van ijsvogelnesten en het ringen van jonge IJsvogels in Duitsland: een unieke ervaring.

Jelle Harder

Op de lezingendag in Aschaffenburg (nabij Frankfurt am Main) hielden meerdere sprekers een verhaal. Zo werd gesproken over herstelprojecten waarbij de rivieren weer slingerend worden gemaakt met meer natuurlijke oevers. Een ander onderwerp was de bedreiging door de recreatie, vooral het kanovaren en aanleggen van boten aan beek- en rivieroevers in de buurt van ijsvogelbroedplaatsen. De klapper van de dag vond ik de bijdrage van Dr. Margret Bunzel-Drüke en Olaf Zimball. Beiden zijn verbonden aan een biologisch station in de Duitse plaats Soest. In hun vrije tijd doen zij al meer dan 33 jaar (!) onderzoek naar IJsvogels. Hun onderzoeksgebied in Sauerland is circa 1700 km² groot. Dat is ongeveer vijf keer zo groot als het gebied van de IJsvogelwerkgroep Gooi en Vechtstreek inclusief de westelijke Eempolder.

Onderzoek Margret Bunzel- Drüke en Olaf Zimball

De beide wetenschappers Margret en Olaf volgen de IJsvogels in hun gebied al vanaf 1976. Zij richten zich op de ontwikkeling van de ijsvogelstand, noteren allerlei broedbiologische gegevens, ringen de oude en de jonge vogels, bekijken de habitat van de IJsvogels en analyseren de resultaten. Jaarlijks proberen ze zoveel mogelijk alle beken en riviertjes na te lopen op mogelijke broedplaatsen. Daarna komen ze bij die plaatsen nog enkele malen terug om de leeftijd van de jongen vast te stellen en zodoende op het juiste moment terug te zijn om ze te ringen. Het gaat te ver de gehele lezing van 28 maart hier uit te schrijven. Daarom in het kort een aantal interessante zaken die ik noteerde:

- niet alle veren ruien in hetzelfde jaar. Zo kun je de leeftijd van de vogels bepalen.
- gemiddeld worden IJsvogels slechts 2 jaar oud; van een broedpaar is circa 70% van de oudervogels daardoor nog geen jaar oud voordat ze gaan broeden.
- na 5 jaar zie je eigenlijk geen vogels meer die deze leeftijd halen. De oudste hen bekende vogel was 6 jaar. Dit zijn gegevens uit een groep van 1200 IJsvogels.
- normaal zijn er 2 broedsels in een jaar; ook 3 en zelfs 4 broedsels komen voor.
- broeden van april tot september, maar zelfs in oktober is een keer een broedsel vastgesteld dat overigens geen jongen opleverde.
- tussen de verschillende broedsels kan een overlapping zijn van 10-15 dagen. (bijv. man verzorgt jongen in 1^e broedsel nog aantal dagen terwijl vrouw op eieren 2^e broedsel zit).
- mannetje en vrouwtje blijven gewoonlijk een broedseizoen bij elkaar.

- polygynie (veelwijverij) komt voor; de man kan wel 2 km verderop zitten met het andere vrouwtje; ook werd een keer een man met 3 vrouwtjes vastgesteld. Na een strenge winter zijn er minder mannen over dan vrouwen. In het erop volgende broedseizoen zie je dan vaker polygynie.
- polyandrie (veelmannerij) is bij IJsvogels ook niet onbekend.
- gezien is een keer dat een man hielp bij het voeren van de jongen van een geheel ander paar IJsvogels. In Tsjechië is dit gedrag een keer vastgesteld bij een vreemd vrouwtje.
- partnerwisseling tijdens het broedseizoen komt ook voor, mogelijk jaarlijks bij 10-20% van de paren. Partnerwisseling stijgt met het toenemen van het aantal paren in een gebied.
- tot 2009 hebben Margret en Olaf de jongen van 1310 broedsels geringd. Het aantal eieren van die broedsels was bijna altijd 6 of 7 (enkele keren 8 eieren, weinig voorkomend 1, 2 of 3 eieren).
- was er slechts één broedsel dat jaar dan kwamen er 6-7 jongen groot; bij 2 broedsels 13 jongen en bij 3-4 broedsels 20 jongen. Gemiddeld per ijsvogelbroedpaar worden er per jaar 9,3 jongen vliegvlug (dit is berekend over 290 broedpaar).
- de meeste jonge IJsvogels komen jaarlijks uit wanden die al gedurende vele jaren bezet zijn. Deze wanden moet je dus extra beschermen (zgn. A-locaties).
- geringde IJsvogels die werden teruggemeld zijn vooral gemeld uit westelijke (o.a. Nederland) en zuidwestelijke richting. Verre trekkers waren de meldingen uit Mallorca (1400 km) en Malaga (1900 km).

Op excursie naar Duitsland

In juli gingen we in op hun uitnodiging om in hun gebied IJsvogels te gaan kijken. De zes door ons bezochte broedplaatsen bevinden zich voornamelijk aan de oever van een riviertje of beekje. Door de sterke stroming in de winter en het voorjaar zijn de oevers diep uitgesleten. Hierdoor zijn er tot wel 4 meter hoge steile wanden waarin IJsvogels hun nestgangen

graven. Die nestgangen bevinden zich minimaal 150 cm boven het water. (Heel wat anders dan in onze regio met al die lage oevers). Wat mij daarbij opviel, was dat de nestgangen niet erg diep zijn, circa 50-70 cm. Bij ons zijn ze doorgaans wat dieper. Kennelijk spelen de IJsvogels in op de onbereikbaarheid voor predatoren. Voordeel van die korte gangen is dat je vrij gemakkelijk de eieren en jongen kunt zien zitten.

Jonge IJsvogels ringen

Eindelijk gebeurde dan waar we zo naar hadden uitgekeken, het ringen van de jonge IJsvogels. Met grote routine en voortvarendheid voerde Olaf alle handelingen uit om de jonge IJsvogels uit het nest te halen en terug te zetten. Bij een nestplaats gekomen werd de nestgang eerst geïnspecteerd op de aanwezigheid van jongen die groot genoeg moesten zijn: 21 dagen oud, het beste moment om te ringen. Op de 26e dag zullen de vogels uitvliegen zo leert de praktijk. Eerder in het seizoen waren de jongen ook bekeken en was de leeftijd bepaald. Dan is het een eenvoudig rekensommetje om te weten wanneer er geringd moet worden.

Het is daarna bijzonder interessant om te zien wat er bij het ringen gebeurt. De jongen zitten bij elkaar in een linnen zakje. Ze zijn heel rustig en maken geen enkel geluid. Allereerst wordt de ring omgedaan. Dat is een handeling die iedere ringer als eerste doet, wetende dat een vogel ook kan ontsnappen.

Vervolgens wordt het aantal staartpennen geteld. Dat zijn er in de meeste gevallen 12, maar wij zagen ook een jong met 13 pennen. Zelfs 15 staartpennen is wel eens gezien.

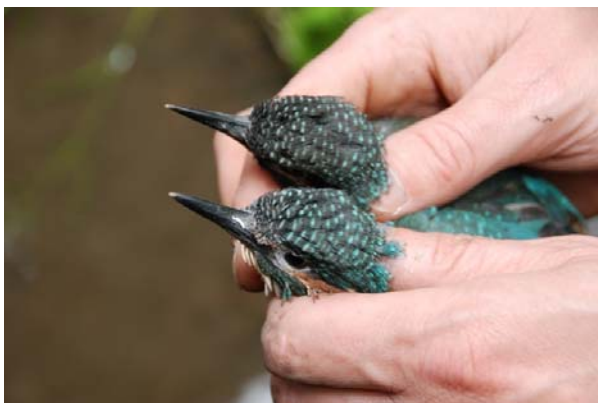

Vervolgens wordt de snavellengte gemeten. Deze schommelde bij de eerste 6 jongen die wij zagen tussen de 18,5 en 20,1 mm. (De snavellengte van een volwassen vogel meet 40 mm.!) Zo kun je makkelijk jonge IJsvogels herkennen.

De hoeveelheid kastanjebruine veren op de borst van de vogel worden daarna genoteerd. Ook de kleur op de vogelkopjes wordt goed bekeken.

Man of vrouw?

Op de foto met de twee jongen is het zaak te letten op de intensiteit van de blauwe kleur en de grootte van de stippen op de kop. Bij de een

zie je meer en feller blauw. Dat is een mannetje. De andere vogel is meer groenachtig van kleur op de kop. Dat kan een vrouwtje of een mannetje zijn. Als je de vogels naast elkaar ziet is het vaak direct te zien, zeker met wat ervaring.

Gewicht

Daarna wordt de IJsvogel gewogen. Hieraan kun je zien of een vogel in goede conditie is. "Onze" 6 vogels wogen 48,5 tot 52,5 gram. Interessant is dat volwassen IJsvogels ongeveer 40 gram wegen. Tot 70 gram is het record. Dit extra gewicht helpt hen om sterk genoeg de nestkom te gaan verlaten. De ouders komen namelijk kort voor het uitvliegen de nestgang niet meer in en gaan in de buurt zitten roepen. De jongen teren eerst wat in op hun overgewicht, krijgen toch honger en komen dan de nestgang uit. Buiten het nest worden ze dan nog enkele dagen gevoerd, daarna moeten ze zelf voorzien in hun levensonderhoud.

Na al deze handelingen worden de jongen een voor een weer in de nestgang teruggezet. Ze lopen dan door de nestgang naar de nestkamer zonder en kik te geven. Heel af en toe hebben ze een klein duwtje nodig.

De Nederlandse situatie

Navraag bij Gerrit Speek van het Vogeltrekstation in Heteren leert dat hem niet bekend is dat er jonge IJsvogels in nesten worden geringd. Hij bleek zeer geïnteresseerd in de methode en wilde er graag meer over weten. Ik heb mijn medewerking toegezegd met de opmerking dat wel eerst heel helder moet zijn wat in Nederland de doelstelling zal zijn als op die manier jonge IJsvogels worden geringd. Nederlandse ringers zouden een korte training in Duitsland moeten volgen.

Het zal duidelijk zijn dat Margret Bunzel-Drüke en Olaf Zimball een fantastisch verhaal te vertellen hebben. Om die reden heb ik aan SOVON gevraagd te bekijken of zij op de komende landelijke SOVON-dag in Nijmegen een lezing kunnen houden. Wellicht gaat het dit jaar nog lukken. .

Topjaar 2008

In Duitsland zijn naar schatting 5.600 tot 8.000 paar IJsvogels. Net als in ons land was 2008 een topjaar. In het onderzoeksgebied rond Soest broedde het fabelachtige aantal van 118 paar IJsvogels. Hierdoor vlogen er 968 jonge IJsvogels uit.

Mistnetten

Onderdeel van het ijsvogelonderzoek van Margret Bunzel-Drüke en Olaf Zimball is om ook de adulte vogels te ringen. Op die manier is het mogelijk interacties tussen de verschillende paartjes en individuele IJsvogels te volgen. Dat vangen gebeurt met Japanse mistnetten.

Foto's: Anja Schuitema en Jelle Harder

Topjaar 2008

In Duitsland zijn naar schatting 5600 tot 8000 paar ijsvogels. Net als in ons land was 2008 het beste topjaar dat bekend is. In het onderzoeksgebied rond Soest broedde het fabelachtige aantal van 118 paar ijsvogels. Hierdoor vlogen er 968 jonge ijsvogels uit. Gemiddeld genomen was dat 1 paar ijsvogels op 14,4 km². In Gooi en Vechtstreek was dat vorig jaar 1 paar per 4,7 km².

Mistnetten

Onderdeel van het ijsvogelonderzoek van Margret Bunzel-Drüke en Olaf Zimball is om ook de adulte vogels te ringen. Op die manier is het mogelijk interacties tussen de verschillende paartjes en individuele ijsvogels te volgen. Ons lukte het 12 juli niet een adulte ijsvogel te vangen maar wel twee waterspreeuwen en een grote gele kwikstaart. Dat vangen gebeurt met Japanse mistnetten.

Welkom bij de Vogeljeugd

De Vogeljeugdgroep gooit het over een andere boeg. Geen cursus meer, geen lezingen maar wel veel excursies. Lijkt het je wat? Ben je ouder dan 11 jaar? Trek er met ons op uit om vogels te kijken! Twaalf september ben je welkom om 10 uur in de Hooischuur (bij bezoekerscentrum 's Graveland). En doe daarna met ons mee met elke veertien dagen afwisselende excursies en activiteiten.
Bel: 035-6561426 (Atie van Klaveren) of 035-5268281 (Paul Keuning)

Vogel Top 100, van Aalscholver tot Zwartkop

Wie is de beste zanger onder de vogels? Het radioprogramma **Vroege Vogels** organiseert deze herfst een verkiezing die zal uitmonden in de Nederlandse Vogel Top 100. Op Dierendag 4 oktober gaat de stembus open en dan kan tot eind van het jaar via internet gestemd worden op 140 vogelsoorten. Deze 'longlist' is samengesteld in samenwerking met Vogelbescherming Nederland, SOVON Vogelonderzoek en Nico de Haan's Vogelkijkcentrum.

Joost Huijsing

Van Dierendag (4 oktober) tot 3 januari besteedt Vroege Vogels extra aandacht aan de vogelgeluiden; van de muzikale Nachtegaal tot de –lang niet altijd schreeuwerige!– Ekster. Uiteraard komen de zangkampioenen uitgebreid aan bod, maar ook minder voor de hand liggende soorten komen voor de Vroege Vogels-microfoon. Bekende vogelaars zullen

Gaai

Frans van Lier

een pleidooi houden voor hun favoriete soort, zodat ook Gaai en gans een kans krijgen de Vogel Top 100 te halen.

De Vogel Top 100 is de opmaat voor het nieuwe zangseizoen. Als het weer een beetje meewerkt, begint dat programma vrij snel na de kortste dag. Daarom is de Vroege Vogels radio-uitzending van 3 januari 2010 twee uur lang gewijd aan de mooiste en meest opmerkelijke geluiden uit de avifauna. Ook Vroege Vogels TV doet mee aan het project.

Het lijkt soms of de vogels zo hun best doen om de mens te plezieren, maar het gefluit is de bekendste vorm van diercommunicatie. Vogels zingen om verschillende redenen. Soortgenoten gebruiken het om elkaar te herkennen en te lokken, of juist te verjagen. Het mannetje van de Merel bijvoorbeeld fluit vanaf een hoge plek om aan de dames in de omgeving te laten horen wat voor een goede

partner hij kan zijn. En concurrenten wordt tegelijk duidelijk gemaakt dat dit zijn territorium is.

Eigenlijk mag vogelzang geen zang worden genoemd. Vogels hebben geen strottenhoofd. Ze laten de lucht trillen met behulp van membranen. Het is dus beter om te spreken van fluiten. Er bestaan een paar soorten

vogelgeluiden: de roep en de zang en dan zijn er ook nog onbedoelde pareltjes, zoals het 'fluiten' van de vleugels van een voorbijvliegende Knobbelzwaan.

Grauwe Gans A.C.
Zwaga

De roep van vogels bestaat uit kortere geluiden die uit maximaal drie elementen of lettergrepen bestaan. Die roep is per situatie verschillend: er bestaan contactroepjes, lokroepjes, vluchtroepjes en bedelroepjes. Bijzonder is de alarmroep: die bestaat uit snel herhaalde stukjes. De 'zang' is het meest gevarieerd en wordt door mensenoren het meest gewaardeerd, maar ook de andere vogelgeluiden strijden mee in deze verkiezing. Vogels zingen vooral voorafgaand en in het begin van de broedtijd. Globaal vanaf het begin van het kalenderjaar tot middenin de zomer.

Kijk voor meer informatie vanaf 4 oktober op vroegevogels.vara.nl of op vogeltop100.nl

De Vogeltop 100 is een project van VARA's Vroege Vogels in samenwerking met Vogelbescherming Nederland, SOVON Vogelonderzoek en Nico de Haan's Vogelkijkcentrum

Excursie naar het hoogveenreservaat Bargerveen

Een kleine groep van zeven personen vertrok op 27 juni 2009 om 6.00 uur in twee auto's vanaf station Bussum-zuid. Het was niet warm, geheel bewolkt, sombertjes en daarom voor sommigen VWG-ers wellicht reden om zich thuis in bed nog eens behaaglijk om te draaien. Wij kregen echter geen spijt: het was prachtig in dit unieke natuurgebied, waar we die dag 75 soorten vogels waarnamen!

Josée van Beek

Op de heenweg naar dit gebied was er een drukte van jewelste door een buitensporige aantal motorrijders. Allemaal gezeten op een type "scheurijzer", op weg naar de TT-races in Assen. Tankstations waren veranderd in ontmoetingsplaatsen voor honderden motorrijders. Even tanken was onmogelijk, tot na de afslag bij Hogeveen naar Emmen, waar het weer rustig was. We maakten direct een sanitaire stop en waren blij dat het geronk van de links en rechts passerende motoren voorbij was. Onderweg hadden we desondanks al Gierzwaluwen boven de snelweg kunnen waarnemen en een enkele Ooievaar in een weiland. Van de A37 namen we de afslag Klazienaveen, doorkruisten dit dorp en reden verder naar Weiteveen. Via dit ultrasaai plaatsje bereikten we een parkeerplaats aangeduid met het bekende blauwe parkeerbord, aan de oostkant van Bargerveen, tegen de grens met Duitsland. Dit was het startpunt dat excursieleider Dick Jonkers beoogde. Het was inmiddels 8.10 uur.

Het Bargerveen, een 2000 ha groot hoogveenreservaat iets ten zuiden van Emmen in het zuidoosten van Drenthe, is een van weinige overgebleven hoogveengebieden in Nederland. Het is het restant van het vroegere Boertangermoeras (300.000 ha) dat eeuwenlang grote delen besloeg van Oost-Drenthe, Oost-Groningen en Duitsland. Dit is vrijwel verdwenen door grootschalige vervening en turfwinning. Het overgebleven deel wordt beheerd door Staatsbosbeheer. Bij Klazienaveen stond vroeger de Purit-fabriek die van turf Norit produceerde, actieve kool in tabletvorm tegen maag- en darmklachten. Om weer levend hoogveen terug te krijgen zijn van 1970 tot en met 1998 vele tientallen kilometers dammen van zwartveen aangelegd om regenwater vast te houden en is het

grondwaterpeil verhoogd. Tegelijkertijd zijn sloten en greppels gedempt. Het gebied is omdijkt en weer nat gemaakt om opnieuw hoogveen terug te krijgen. De afwisselende terreinsamenstelling met hoogveen, heide, grasland en bos zorgt voor veel biotopen en grote biodiversiteit. Er komen in dit gebied 220 soorten vogels voor, waarvan er 100 broedvogels zijn. Fantastisch dus voor ons vogelliefhebbers én een heerlijk gebied voor wie van vlinders en aparte bloemen en planten houdt.

Bij aankomst was de hemel volkomen grijs. Zou het gaan regenen? Iemand stak een paraplu bij zich, een ander had thuis al regenkleding in de rugzak gestopt. De temperatuur viel tegen, zo rond de 18° C. We waren allemaal iets te luchtig gekleed, maar voor regenjassen was het weer te warm. Even doorlopen, krijg je het niet koud! Voor we vertrokken gaf Dick Jonkers uitleg. Barger bijvoorbeeld, is een bijvoeglijk naamwoord bij de plaatsnaam *Barge* (berg of heuvel) en duidt dus eigenlijk op een berg bij het veen. Zo begon de excursie.

We gingen op pad met het geluid van Huismus, Groenling, Witte Kwikstaart, Boompieper, Koekoek rondom en boven ons cirkelende Boerenzwaluwen. Al na enkele honderden meter hadden we een gelukstreffer. Een Wespandief die laag kwam aanvliegen en boven onze hoofden bleef cirkelen. Je krijgt vrijwel nooit de kans om van zo dichtbij de specifieke kenmerken goed te bekijken: de lange hals met het 'duivenkopje', de gestreepte romp en vleugels en de lange staart met drie banden. Van de roofvogels zouden we later nog Buizerd, Torenvalk en een Boomvalk zien. En we zagen een foeragerende Grauwe Klauwier. Het bleef bij die ene. Dat zijn er bij

vorige excursies altijd veel meer geweest: deze vogelsoort is de laatste jaren sterk teruggelopen. Een zingende Blauwborst liet zich van dichtbij bewonderen.

In deels drooggevallen plassen waren de eerste doortrekkende steltlopers al aanwezig. Witgat, Oeverloper, Bosruiter, Kempmaan en Groenpootruiter gaven er onder andere acte de présence. Verder weg bevond zich een Bergeend. Enkele Visdieven – broedvogels hier in het Bargerveen - hielden zich bezig met het vangen van visjes. In de wat diepere plassen hielden zich Kuifeenden en Geoorde Futen met hun jongen op. Een van de opmerkelijkste en

nogal uitzonderlijke observaties was een biddende Wielewaal. Hiervan hebben we maar liefst vijf exemplaren gezien.

In drogere delen namen we soorten waar, zoals Roodborsttapuit, Geelgors, Spotvogel en Braamsluiper. Tot twee keer toe signaleerden we overvliegende Kramsvogels. Zouden dat broedvogels en hun nakomelingen zijn geweest uit het gebied?

We doorkruisten eerst het zuidwesten van het gebied om daarna via het Amsterdamsche Veld en door het Meerstalblok over het natuurpad weer richting de auto te lopen. In totaal telden we deze excursie 75 soorten!

Op de terugweg (zie foto) kwamen we terecht in stroom van duizenden nu van de races terugkerende motorrijders, die met hoge snelheden links en rechts passeerden. Viaducten, parkeerplaatsen en bermen stonden vol met publiek dat vaak zwaaiden naar de scheurende motormuizen. Een bijzondere ervaring, zeker na de rust van het stille Bargerveen!

Uit en thuis waren we twaalf uur weg geweest. Om 18.00 uur namen we in Bussum-zuid afscheid van elkaar.

Mutaties Ledenbestand

Nieuwe leden

R VAN BARNEVELD	PIJPERPAD 19	3766 CA	SOEST		G
MW N BARY-MOL	RIETGORS 16	3755 GD	EEMNES	035 5382661	G
T M VAN HEIJNINGEN	GERBRANDYLAAN 7	1272 KA	HUIZEN	06 10140370	G
MW L KRAMP	ZOMERKADE 160	1273 SP	HUIZEN	06 45336522	G
MW A E PAUW	GERBRANDYLAAN 7	1272 KA	HUIZEN	06 20544379	H

Adreswijzigingen

MW A SCHIPPERS	HAVERKAMP 40	3828 HM	HOOGLAND	06 21576647	G
----------------	--------------	---------	----------	-------------	---

Overleden

MW W E RADERSMA	H V SCHADIJCKLAAN 27	1241 BP	KORTENHOEF	035 6560467	G
-----------------	----------------------	---------	------------	-------------	---

Bedankt

MW M VAN BEEK	EGELANTIERSTRAAT 17	1214 EA	HILVERSUM	035 6232422	H
J H VAN BEEK	EGELANTIERSTRAAT 17	1214 EA	HILVERSUM	035 6232422	G
MW C M EBBEN	OUDEWIJKERDWARSTR. 126	3581 LJ	UTRECHT	06 53769068	G
T J G VAN NOORT	KAPITTELWEG 126	1216 JJ	HILVERSUM	035 6237908	G
MW L VAN STIPRIAAN-	BOEYSMA, TOLAKKERWEG 75	3739 JJ	HOLL. RADING,	035-5771402	G

Gelezen op het Goois Vogelnet

1. Zwaluwenkring Huizen

Boerenzwaluw

Foto: internet

Even een bericht van de Zwaluwenkring te Huizen...dat zijn wij! Peter Jan Senteur en ikzelf zijn de meest actieve leden.

Wij hebben dit broedseizoen een cementbak ingegraven bij het strand aan de Zomerkade en daarin klei gestort. We hebben namelijk in de doorgang van Zomerkade naar Westkade nestkastjes opgehangen voor de Boerenzwaluwen. Die hebben daar al jaren een broedplek in trappenhuisen, maar doordat de bewoners er genoeg van hadden zijn er zes plekken ontoegankelijk gemaakt! Tot onze verrassing zijn er al zwaluwen in de kastjes bezig!! Vandaar de klei. Volgend seizoen hopen we echte broedgevallen te kunnen melden daar.

Ook zijn we al ver met de plannen voor een til voor de Huiszwaluwen aldaar. De bouwvergunning is er; nu nog de financiële middelen vinden. Die til komt er wel!!

Mieke Pieren-Olijhoek

2. Bijzonder broedsucces in het Eemmeer

De dwergstern is terug als broedvogel in de randmeren. De aanleg van 25 hectare zandplaten in het westelijk deel van het Eemmeer, vlak naast de Stichtse Brug, blijkt nu al een groot succes. Afgelopen week heeft een medewerker van Vogelbescherming een groot aantal soorten waargenomen die voorkomen op de Rode Lijst van beschermde en bedreigde vogels. De meeste opvallende verschijning is een broedend paar Dwergsterns. Deze soort is voor het laatst in 1967 broedend waargenomen in de buurt van de Hollandse Brug bij Naarden. Naast de broedende Dwergsterns zijn ook tientallen nesten van de

Visdief, Kluut, Bontbekplevier en de Kleine Plevier waargenomen.

Natuurontwikkeling

De aanleg van de slikplaten in het Eemmeer is gestart in 2008 en is een gezamenlijk initiatief van Rijkswaterstaat en het Ministerie van Landbouw, Natuur en Voedselkwaliteit. De zandplaten geven nieuwe mogelijkheden tot natuurontwikkeling en moeten dienen als voedselbank (broed- en rustplaats, redactie) voor vogels. Het beheer van het nieuwe natuurgebied is in handen van Staatsbosbeheer.

Kwetsbaar

Het natuurgebied is een stiltegebied en niet vrij toegankelijk. De soorten die nu op de zandplaat broeden zijn kwetsbaar en erg gevoelig voor verstoring. Om die reden zijn de werkzaamheden op de betreffende zandplaat opgeschort. Wel bevindt zich een uitzichtpunt aan de Laarder Aangerechtenweg in Blaricum, vanaf hier is het nieuwe gebied goed te zien.

De dwergstern

Staatsbosbeheerboswachter Rein Zwaan is opgetogen over het broedgeval: "De Dwergstern is in Nederland de kleinste voorkomende stern en een zeldzame broedvogel. Het is geweldig dat de Dwergstern na dik 40 jaar weer in het Eemmeer (*dat was niet in het Eemmeer, maar in het Gooimeer (redactie)*) broedt." Een Dwergstern broedt in kleine kolonies op rustige stranden, voornamelijk langs de kust, maar in bijzondere gevallen ook meer landinwaarts. Het nest van de Dwergstern is een ondiep kuiltje, hierin worden de gecamoufleerde eieren gelegd. Het zijn zomervogels die arriveren in april en in september weer naar de overwinteringsgebieden voor de kust van West-Afrika trekken.

(Overgenomen uit een persbericht van Staatsbosbeheer)

3. Roofvogels

De Werkgroep Roofvogels Nederland is in verschillende provincies (Groningen, Limburg, Noord-Brabant, Utrecht en Het Gooi) gestart met het kleurringen van nestjonge Boomvalken. Het doel van dit project is om meer inzicht te krijgen in de oorzaken van de achteruitgang van de populatie. Sinds de jaren zeventig van de vorige eeuw is de stand van de Boomvalk in Nederland meer dan gehalveerd.

Over de oorzaken is veel gespeculeerd: verminderd voedselaanbod, minder nestgelegenheden (door afname Zwarte Kraai), toegenomen predatiedruk (door Havik en Buizerd), verontreinigde voedselketen (PCB's, vlamvertragers), verschuiving in habitatkeus (van bos naar open land). Voor elk van deze potentiële oorzaken zijn aanwijzingen beschikbaar, zowel in Nederland als daarbuiten. Het relatieve belang van deze oorzaken is echter onbekend.

Aan de hand van de kleurringen hopen we de terugmeldkans te vergroten, doordat de ringen bij levende vogels van een afstand kunnen worden afgelezen. Bovendien kunnen vogels mogelijk over een langere tijd worden gevolgd en kan zo meer inzicht worden verkregen in hun gedrag over meerdere jaren. Ook proberen we meer inzicht te krijgen in lokale rekrutering (sekse-gebonden), levensduur, dispersie, en plaatstrouw (zijn er gebieden die worden gemeden, of juist worden geprefereerd, en waarom) en in het gedrag van niet-broedende

Foto: internet

Boomvalken, die zich vaak in de buurt van broedende paartjes ophouden. Het betreft vragen als: om welke vogels gaat het, welk geslacht, wat is hun aandeel in de populatie, welke functie vervullen ze.

Gebruikte kleurringen zijn één kleur (geel, zwart, wit en rood) met twee tekens.

Terugmeldingen kunnen gemaild worden aan hannekesevink@freeler.nl.

Hanneke Sevink

Ontvangen literatuur

Samenstelling: Paul Keuning

Dit is een selectie uit de lijst van tijdschriften gericht op vogelnieuws, met name uit de regio.

Argus jrg. 34 (1) mrt. 09 Tijdschrift van de Faunabescherming. H. Niesen 'Tachtig tractoren op de stoep' Het ministerie Van Landbouw en de Natuurbescherming zwicht nog altijd voor de druk van de boeren. H. Pluijmakers 'Everzwijnen en jagers in Limburg', vijf gevallen bekend van jagers die zwijnen uitzetten om er op te jagen. R. Stockman 'Vrijbrief voor onbeperkte ontheffing van Groennetwerk (van jagers) bij de afhandeling van dierlijke verkeersslachtoffers', zelfs de dierenambulance staat buitenspel. H. Niesen 'De Kievit en eierrapers', continuïteit story, waarbij de Friezen er geen rekening mee houden dat de stand van de Kievit sinds '96 is gehalveerd.

Dier en Milieu jrg. 84 (2) apr. 09 Vakblad voor handhavers op het gebied van Dier en Milieu. H. Madern 'De groene wetgeving toegelicht', begripsbepaling van de termen *jagen, beheer en schadebestrijding*. Verder werden weer diverse verballen uitgeschreven voor het zetten van vogelklemmen, beschieten van Aalscholvers, handel in ongeringde Fazanten en andere vogelsoorten.

De Dompvoorn jrg. 43 mrt. 09 Natuur- en Vogelwacht De Vijfheerenlanden. P. Solleveld 'De werkgroep nestkasten controleerde vorig jaar 169 nestkasten', interessante soorten: Boomkruipers (3x), tweemaal Gekraagde Roodstaart en 2x Grauwe Vliegenvanger. R. Wiering schrijft over de Grote Zilverreiger, een soort die langzaam toeneemt in Nederland en ook in de winter lang niet altijd meer wegtrekt.

Dutch Birding jrg. 31 (1) 09 Tijdschrift voor Palearctische vogels. E. Soldaat e.a. 'Archeologische vondst van Albatrossnavel in Amsterdam'. M. Bunschoek 'Kumliens Meeuw op Terschelling januari 2005, een dwaalgast uit Canada'. H. van Dieck 'Koolmezen met afwijkend verenkleed in Zuid-Holland in 2006-09'. Mooie foto's van bijzondere waarnemingen: o.a. Sneeuwuil, Arendbuizerd bij Doel. J. den Hartog, Cirlgors, Giervalk, Koereiger, Ruigpootuil, Kl. Burgemeester, Witstuitbarsmsijs, Witkopstaartmees, Kuhls

Pijlstormvogel, Aziatische Roodborsttapuit, Woestijntapuit, Humes Bladkoning, Roze Spreeuw, Notenkraker, Dwerggors en de Blauwstaart.

Dutch Birding jrg. 31 (2) 09 A. v.d. Berg 'Roep, herkenning en taxonomie van de Siberische Tjiftjaf'. E. Ebels 'Siberische Tjiftjaffen in Nederland'. A. Wassink 'De vogels van Kazachstan'. W. Price 'Endemische en bijzondere soorten van Cuba'. Nieuwe waarnemingen, voorzien van foto's: Roodhalsganzen, Middelste Bonte Specht, Siberische Braamsluiper en de Kortsnavelboomkruiper.

Ficedula jrg. 37 (4) dec. 08 Twentse VWG. O. de Bruin 'Arenden in het Noordduitse veengebied', het veengebied net over de grens van Drenthe en Twente. Onno zag daar de Slangenarend, Dwergarend en de Keizerarend. J. Meijerink deed 'Waarnemingen van de Zwarte Ooievaar in Twente'. B. Hulsebos 'Zeldzame broedvogels' worden succesvolle broedgevallen genoteerd van: de Geoorde Fuut, de Slechtvalk, 218 gevallen van de Steenuil, Nachtzwaluw, Middelste Bonte Specht (42x), Kortsnavelboomkruiper en de Europese Kanarie.

Fitis jrg. 45 (1) jan. 09 VWG Zuid-Kennemerland Chris van Deursen 'Zwanenzang van Mandarijneend in Zuid-Kennemerland?' N. Buiten 'Slaapplaats van Kleine Zilverreiger in Heemstede'. P. Davids 'Ijsvogels in Zuid-Kennemerland en de Haarlemmermeer', de regionale ijsvogelcoördinator heeft er voor gezorgd dat er in het werkgebied 51 ijsvogelwanden zijn. Het lijkt er op dat de afgelopen winter -zo dicht bij de kust- minder desastreus is geweest voor de Ijsvogel dan elders.

De Grauwe Gans jrg. 25 (1) 09 T. Eggenhuizen 'Scholeksters op het dak', alle Scholeksters die op platte daken broeden in Almere worden in de gaten gehouden. M. v. Eeuwijk doet verslag van vogelvriendelijk Groot Onderhoud in haar wijk 'de Wierden' in Almere. M. Jansen 'Wilde Zwanen op het Veluwemeer, een nieuwe ontwikkeling?' - In

toenemende mate wordt tegen het einde van de winter het Veluwemeer door Wilde Zwanen gebruikt als foerageergebied. Maar juist die plekken worden nu uitgebaggerd. I. Hagens 'Timmeren voor vogels', de jeugdgroep heeft in samenwerking met de Flevo-IVN Jeugd tientallen nestkasten gemaakt voor uiteenlopende soorten holenbroeders. I. Hagens 'Ringverslag 2008', het was een recordjaar zowel voor het totaal aantal vangsten als voor het aantal soorten (59), hierbij zijn de Grauwe Klauwier en de Roodgesterde Blauwborst het vermelden waard. R. Heemskerk 'Huiszwaluwen in Flevoland de afgelopen 20 jaar.'

IJsselmeerberichten jrg. 37 (1) febr. 09 De IJsselmeervereniging heeft een alternatief voor het Nationale Waterplan van het rijk. Hoe kan de overheid woningbouw in het Markermeer propageren, n.b. een internationaal beschermd natuurgebied? De Stichting Verantwoord Beheer IJsselmeergebied pleit voor een integraal natuurlijk systeem, waarbij het Markermeer niet verder dichtslibt, want het houdt open verbindingen met het IJsselmeer.

De Kruisbek jrg. 52 (1) apr. 09 Vogelwacht Utrecht. B. van 't Holt 'Zomerganzen in Utrecht', onderzoek naar de mate waarin populatiebeheer (=vangen en vergassen van ruim 5.000 ganzen) wordt toegepast op overzomerende Ganzen. Beheerders als Natuurmonumenten en Utrechts Landschap gaan eerst tot ruimen over en pleiten daarna voor onderzoek naar het effect van Ganzen op de overige weidevogels. De Flora- en Faunawet stelt duidelijk dat populatiebeheer niet is toegestaan, er moet volgens de Vogelbescherming beter worden gekeken naar plaatselijke preventieve oplossingen. G. Ottens 'Smellekens in Utrecht', er wordt een duidelijke piek van doortrekkers waargenomen in het najaar, begin oktober. M. Poot 'Kleine Mantelmeeuw op een dak in Utrecht'. Globetrotter Jack Folkers is dwaalgast in Rwanda. T. Vernooij 'Wat doe je met een vogelkadaver?' Bij Naturalis zijn ze blij, ook met de gewone vogels.

Limosa jrg. 81 (4) 08 P. Fuchs, J. v.d. Laer 'Dispersie en vestiging van jonge Steenuilen', in de Midden-Betuwe trekken jonge vrouwtjes gemiddeld 3,5 km weg van het nest, terwijl mannetjes maar 2 km van huis gaan. F. Havekes, M. Hoogkamer 'Grauwe Gans in

stadspark Zoetermeer bijzonder reproductief'. W. v. Manen 'Bosbesbroedende Zwartkoppen in Boswachterij Nunspeet'. K. v Dijk 'Eerste geval van overwinterende Baltische Mantelmeeuw in Nederland, Haren (Gr.)'. Chr. Both e.a. Bonte Vliegenvanger: 'Broeden in een warmer wordende wereld vertrekken of verrekken?' Oproep tot onderzoek naar dispersie-gedrag.

IJsselmeerberichten jrg. 37 (2) april 09 Geen specifiek vogelnieuws. De gemeente Amsterdam zit krap bij kas, waardoor landwinning voor IJburg 2 voorlopig is uitgesteld.

Mens & Natuur jrg. 60 (1) lente 09 IVN Nederland. P. Böhre 'Kemphanen in je tuin', vogels op de versiertoe.

Van Nature jrg. 19 (1) 09 Nieuws en achtergronden over Natuurmonumenten. R. Popken 'Het gaat weer goed met de broedvogels van het Dwingelderveld', terugkeer van vochtigheid had positief effect op water- en moerasvogels. G. Geertsse 'Wintervogels hebben nieuw Tiengemeten en masse gevonden', vertienvoudiging van het aantal eenden.

Van Nature (2) 09 W. Klok 'Fochtloërveen krijgt omvangrijke buffer: hoogveen gaat weer leven.

Van Nature (3) M. v. Eerden 'Hij heet Aalscholver, maar vreet geen paling', misverstanden over Aalscholvers. Bestuurlijk Platform Nationaal Landschap Arkemheen-Eemland wijst snelweg door Eemland resoluut af.

Van Nature (4) Themanummer *Ecologische Hoofdstructuur*. Niet specifiek voor vogels, wel voorwaarde scheppend voor rust- en broedgebieden voor veel zeldzame vogels. Zelfs Ed Nijpels stelt dat gedeputeerden nu hun jasje uit moeten trekken en de mouwen moeten opstropen. Het Fochtloërveen is een voorbeeld van een krachtdadige aanpak.

Natuur dichtbij jrg. 36 (1) feb. 09 Landschap Noord-Holland. M. de Boo Noord-Holland staat internationaal op de kaart met 19 Natura 2000-gebieden'. M. Wesseling 'De Ooievaars zijn er weer', met 630 broedparen in 2007 zijn ze goed vertegenwoordigd. Nu moeten de Ooievaars nog op eigen benen leren staan, dus niet meer bijvoederen! I. Lammers 'In de Krommenieër Woudpolder horen Grutto's net zo thuis als koeien. Dankzij een goede en

jarenlange samenwerking met de boer is de weidevogelstand verdrievoudigd.

Natuur Nabij jrg. 36 (1) febr. 09 IVN Eemland-Soest spant zich in om de Stadsvogelprijs 2009 in de wacht te slepen. In dat kader is een supermussenkast met 14 geschakelde woningen opgehangen. Ook maakte de uilenwerkgroep kasten voor de Bosuil en andere holenbroeders.

Sovon Nieuws jrg. 22 (1) mrt. 09 Vogelonderzoek Nederland. E. v. Winden 'Midwintertelling watervogels jan. 2008'. R. Slaterus en E. v. Winden 'Opmars van de Cetti's Zanger en de Graszanger'. H. v. Dieck 'Kolonievogels in 2008'. H. v. Dieck 'Merel weer winnaar van Wintervogeltelling'. R. Buiten 'De laatste Houtsnippenvanger aan de **flouw**'. (wat is dat????) Dat is een staand net waarmee Houtsnippen worden gevangen D.A.J.K. Koffijberg 'Vorsttrek van Toendrarietganzen'.

De Steenloper jrg. 27 (lente) 09 VWG Den Helder e.o. H. Post WG Steenuilen heeft na overdracht beheer veel achterstallig onderhoud. F. Geldermans 'Verslag van de Zeetrek 2008'. S. v.d. Berg-Blok 'WG Blauwe Reiger', getracht wordt overzicht te krijgen op de stand van de reigerkolonies. S. v.d. Berg-Blok Verslag van activiteiten WG Stookolieslachtoffers.'

De Takkeling jrg. 17 (1) 09 A. Hermsem Stel je voor 40 jaar lang: 'zwerfend in Gods vrije natuur', over Gerard Müskens, die al 40 jaar roofvogelonderzoek-uitvoert'. Rob G. Bijlsma 'Trends en broedresultaten van roofvogels in Nederland in 2008'. De Wespandief is met 26 broedgevallen een schaarse broedvogel, nog steeds teruglopend in aantal zijn de Blauwe Kiekendief (11 paar) en de Boomvalk (82). De Grauwe Kiekendief handhaaft zich met 48 paar. Bijzondere broedgevallen van roofvogel: Een paartje Rode Wouw in Westerwolde en de landelijke te volgen Zeearend in de Oostvaardersplassen. De Havik komt met 3514 nesten veel vaker tot broeden dan de Buizerd (2817). Rob Bijlsma

en P. Zoun 'Vervolg van roofvogels in 2008', er werden vorig jaar minder verstoringen en gevallen van vergiftiging gemeld dan in de jaren daarvoor. J. Nap 'De Zeearend rond Kampen de afgelopen 100 jaar'. F. de Ridder 'Zeearend in Oostelijk Flevoland gedood door windturbine'. H. Sevink 'Boomvalken contra Sperwers', Boomvalken kunnen hun nest fel verdedigen.

De Tringiaan jrg. 32 (1) 09 VWG Schagen en omstreken. G. Langendijk 'Kerkuilen rond Schagen', 15 meldingen van dood gevonden, vaak jonge Kerkuilen. B. de Wit van de WG Weidevogelbescherming meldt stabiele aantallen voor Grutto en Tureluur; de Kievit is zelfs flink vooruit gegaan. D. IJff meldt toename van het aantal broedende Huiszwaluwen in 2008.

Het Vogeljaar jrg. 56 (6) 08 E. Staats '65 jaar Vogelbeschermingswacht 'Zaanstreek'. F. Franssen 'Een halve eeuw Vogelwacht Utrecht'. W. Smeets 'Aalscholvers en beroepsvissers: een voortdurend spanningsveld'.

Het Vogeljaar jrg. 57 (1) 09 L. Draaijer 'Vogels kijken in Mongolië'. F. Stoutjesdijk 'Vogels in de winter: hoe dik is hun jas'.

Het Vogeljaar jrg. 57 (2) 09 J. Mooij 'Comfortabel vogels waarnemen vanuit een rijdende trein'. Rob Kole 'Jaap Taapken fotowedstrijd'. G. Ouweneel 'Windturbines en vogels'.

Vanellus jrg. 62 (1) 09 A. Jagersma meldt dat de Vogelwacht Woudsend naast het beschermen van weidevogels zich sinds 2006 ook bezig houdt met het onderdak zoeken voor Gier- en Huiszwaluwen. J. de Jong 'Zeldzame Sneeuwuil op Texel'.

Vanellus jrg. 62 (2) apr. 09 J. Hulscher 'Schoonmaken van nestkasten, een leerzame klus'. J. de Jong 'Jaaroverzicht Kerkuilen 2008', het topjaar 2007 werd met 567 broedparen bijna geëvenaard.

Vrienden van 't Gooi 2009(1) Hans Hoes 'Raad van State eens met VWG: Geen drijvende woningen in Blaricum'.

De hier besproken tijdschriften zijn er voor alle leden van onze Vogelwerkgroep. Nieuwsgierig geworden naar een van de zeer beknopt samengevatte artikelen? Neem op een lezingavond even contact op met Bep Dwars-van Achterbergh.

Programma

De lezingen worden gehouden in de Bethlehemkerk, Loosdrechtseweg 263, 1215 JV Hilversum

2009

Zaterdag 19 september: Verrassingsochtend excursie met als thema vogeltrek o.l.v. Wouter Rohde en Hugo Weenen Vertrek om 8.00 uur vanaf het NS-station Bussum-Zuid.

Woensdag 23 september 20.00 uur: Bijeenkomst Subgroep Avifauna. Plaats: Westerheem, recreatiezaal, Frederik van Eedenlaan 73, Hilversum

Donderdag 24 september 20.00 uur: "Vogelen in Kazachstan" door Laurens Steijn.
Ieder land heeft zijn eigen specifieke vogelwereld. Kazachstan, gelegen tegen de oostgrens van het zogenaamde Westpalearticisch areaal, waartoe Nederland behoort, vormt daar geen uitzondering op. Lokale soorten zoals Steppearend, Steppekiekendief en Azuurmees behoren bij ons tot de ultieme zeldzaamheden. Is onze dag geslaagd wanneer tijdens een excursie Veld- en Kuifleeuwerik worden gespot, in Kazachstan is het waarnemen van vier soorten leeuweriken geen uitzondering. Conclusie: een prachtig land met mooie beelden van interessante niet-alledaagse soorten.
Plaats: Bethlehemkerk.

Vrijdag 9 tot en met zondag 11 oktober: De Commissie Buitenland organiseert een weekendexcursie naar de Dümmersee, een prachtig gebied in de Duitse deelstaat Neder-Saksen, op nog geen 250 autokilometers van het Gooi. De kosten bedragen €75,- per persoon voor verblijf met volpension (2x ontbijt, 2x lunchpakket en 2x diner). Er zijn al veel inschrijvingen binnen en wie nog in wil schrijven dient er vlot bij te zijn, want VOL=VOL. Meer informatie staat in De Korhaan en op www.vwggooi.nl. Vanaf 8 oktober zijn de ervaringen van de deelnemers te vinden in het dagboek op www.vwggooi.nl.

Zondag 18 oktober: Ochtend wandelexcursie over het PEN eiland bij Muiden o.l.v. Antje van Slooten en Hugo Weenen. Vertrek om 10.00 uur vanaf het parkeerterrein van de Maxis.

Woensdag 21 tot en met zaterdag 24 oktober: Ook dit jaar wordt door de Commissie Buitenland een meerdaagse excursie georganiseerd voor de niet al te jonge leden, naar "Naturgebiet Hohe Mark" op precies 200 autokilometers van het Gooi. In verband met de reservering van de kamers, dient op korte termijn ingeschreven te worden. Meer informatie staat in het aprilnummer van De Korhaan en op www.vwggooi.nl.

Donderdag 22 oktober 20.00 uur: "Centraal Station Waddenzee" door Jaap Booy.
In de Waddenzee is het een komen en gaan van vogels. De reden? Omdat dit grootste natuureservaat van ons land centraal gelegen is op de trekroute van het ene naar het andere continent. Tweemaal per jaar vindt er een grote influx van vogels plaats. Zuidgangers in het najaar en noordgangers in het voorjaar. De grote voedselrijkdom voor het opvetten en de relatieve rust zijn ook belangrijke factoren. Het geheel van stand- en trekvogels vormen tezamen een rijk palet waarvan we vanavond ongetwijfeld zullen genieten.

Zaterdag 31 oktober: Auto en wandelen. Dagexcursie Harderbroek o.l.v. Piet Spoorenberg, Poul Hulzink en Anco Driessen. Vertrek om 8.30 uur vanaf het NS-station Bussum-Zuid en om 9.00 uur vanaf de 'carpool' bij de afslag Baarn-Noord / Eembrugge (afslag 11) aan de A1.

Zondag 15 november: Auto dagexcursie naar Friesland o.l.v. Jan Bos. We gaan op zoek naar diverse soorten ganzen, in de zuidwesthoek van de provincie en Midden-Friesland. (Kleine Rietgans !). Vertrek om 7.30 uur vanaf het NS-station Bussum-Zuid.
Jan Bos heeft - gelet op zijn leeftijd (79 jaar jong) - aangegeven dat dit echt de laatste excursie zal zijn die hij voor de VWG zal leiden!

Donderdag 26 november 20.00 uur: Algemene Ledenvergadering. Na de pauze zal ons lid Phil Kooken een lezing houden over recente bijzondere en zeldzame vogels in ons land.

Zaterdag 12 of zondag 13 december: Ochtend fietsexcursie door de Eempolders o.l.v. Antje van Slooten en Hugo Weenen. Vertrek om 10.00 uur vanaf de theetuin in Eemnes.

Maandag 28 december: Auto dagexcursie naar Zeeland o.l.v. Wouter Rohde. Vertrek om 7.30 uur vanaf het NS-station Bussum-Zuid.

2010

Zaterdag 9 januari: Ochtend wandelexcursie over de Tafelbergheide o.l.v. Wouter Rohde. Nadere informatie volgt.

Zondag 31 januari: Dagexcursie naar de Oostvaardersplassen o.l.v. Antje van Slooten, Arnold Top en Wim le Clercq. Vertrek om 9.00 uur vanaf het NS-station Bussum-Zuid.

7, 8 en 9 mei Voorjaarsweekend Drenthe. We verblijven in de groepsaccommodatie “De Hooge Haer” te Lhee (nabij het Nationaal Park Dwingelderveld).). **Er is beperkt ruimte; voor ca. 40 deelnemers, dus als je echt meewilt, is snel aanmelden geboden!**

- De kosten bedragen €80,- per persoon.
- Inschrijving dient plaats te vinden vóór 15 maart 2010.
- Inschrijving is definitief als het inschrijvingsformulier ondertekend is ontvangen en het bedrag is overgemaakt op rekening 43.41.08.790 of postrekening 2529179 t.n.v. VWG Het Gooi e.o. te Hilversum onder vermelding van voorjaarsweekend Drenthe.
- Het formulier kunt u rechtstreek downloaden vanaf onze website www.vwggooi.nl onder Programma en voorjaarsweekend Drenthe mei 2010. Lukt u dit niet, dan kunt een formulier opvragen bij Han Westendorp (035-6423268 of h.westendorp@hetnet.nl)
- inschrijving vindt plaats op basis van volgorde van ontvangst.

1, 2 en 3 oktober Najaarsweekend Ameland. Nadere informatie volgt.

Voorwaarden deelname excursies

Excursies

Een excursie binnen ons werkgebied vertrekt vanaf de plaats c.q. het natuurgebied waar deze wordt gehouden. De precieze plaats staat in het programma vermeld.

Bij excursies buiten ons werkgebied wordt vertrokken vanaf NS-station Bussum-Zuid (aan de zijde van het Bastion Hotel) tenzij anders vermeld. Er wordt gestreefd naar het gebruik van zo min mogelijk auto's. Leden die niet over een auto beschikken kunnen vanaf dit verzamel punt meerijden. Het is gebruikelijk dat de autokosten met de eigenaar/chauffeur worden verrekend. Van deelnemers aan de excursie wordt verwacht dat zij vóór de aangegeven tijd aanwezig te zijn, zodat op tijd vertrokken kan worden.

Weekends en excursies waarvoor betaald moet worden.

Indien betaald moet worden voor een excursie of voor een excursieweekend dienen de deelnamekosten altijd volledig te worden betaald. Bij de aankondiging wordt een datum genoemd waarvóór betaling dient te hebben plaatsgevonden. Deze deadline voor betaling is ongeveer tussen 6 en 8 weken voor het betreffende weekend of excursie. De volgende annuleringsregeling is van toepassing. Bij afmelding tot 4 weken voor het begin van een weekend of excursie waarvoor betaald moet worden, wordt 75% terugbetaald, bij 3 weken 50% en bij 2 weken 25% en bij 1 week 0%.

De in het programma aangekondigde excursies zijn, tenzij uitdrukkelijk anders vermeld, bedoeld voor leden en huisgenootleden van de Vogelwerkgroep. Het meenemen van introducés, ter kennismaking met de activiteiten van de Vogelwerkgroep, is alleen toegestaan nadat de coördinator van de Subgroep Excursies hiervoor toestemming heeft gegeven. U wordt dringend verzocht geen kleine kinderen en geen honden mee te nemen.

De favoriete vogelplek van.... Harry de Klein

Foto: Hans Oosterhout

Waar?

De 'hangplek' op de Bovenmeent

Waarom?

Ik woon er dichtbij, ik kijk op het gebied uit. Vanuit huis kan het vogelen dus eigenlijk al beginnen. De Bovenmeent is een wijds gebied met ruigte, plassen en plasjes met slikranden en veldjes waar je vooral in het voor- en najaar de meest prachtige soorten vogels kunt aantreffen. Zeearend, Rode en Zwarte Wouw en Slechtvalk worden meerdere malen per jaar gezien. Nu, in deze tijd van het jaar, blijven de Visarenden er hangen om te vissen. Ik zie ze in deze tijd soms met meerdere tegelijk in een thermiekbel hangen. Ook andere roofvogels vinden hier blijkbaar genoeg van hun gading. De Blauwe en de Bruine Kiekendief zie ik hier jagen net als de Boomvalk. Er zijn steltloperijtjes, er is waterwild. Maar ook Vos, Ree en Hermelijn zijn hier te gast en laten zich regelmatig zien. Ik hou ook enorm van het landschap. Voor mij is het een van de parels van het Gooi.

Wanneer?

Uiteraard overdag maar ook 's avonds en 's nachts blijf je geluiden horen. Ik heb altijd het idee dat 't er leeft, het is er nooit een dooie boel.

Sinds wanneer kom je er?

Rond 2000 is de Bovenmeent in z'n huidige vorm aangelegd; vroeger waren hier weilanden. Natuurmonumenten heeft het gebied aangekocht en heeft de plassen gegraven, waardoor er reliëf kwam in het landschap. De waterstand is met 80 centimeter omhoog gebracht en vanaf dat moment ging de natuur ermee aan de slag. Ik ben er heel rijk mee, ik heb een schitterend stuk natuur in mijn achtertuin.

Hoe vaak kom je er?

Bijna elke dag.

Alleen of samen?

Ik ga er alleen naar toe, maar ik sta er zelden alleen. Er is een soort hangplek en daar tref ik eigenlijk altijd andere vogelaars. Vooral op zondagmiddag is het er druk. We wisselen er de laatste nieuwtjes uit en kijken gezamenlijk naar de vogels. Veel ogen zien nu eenmaal méér.